

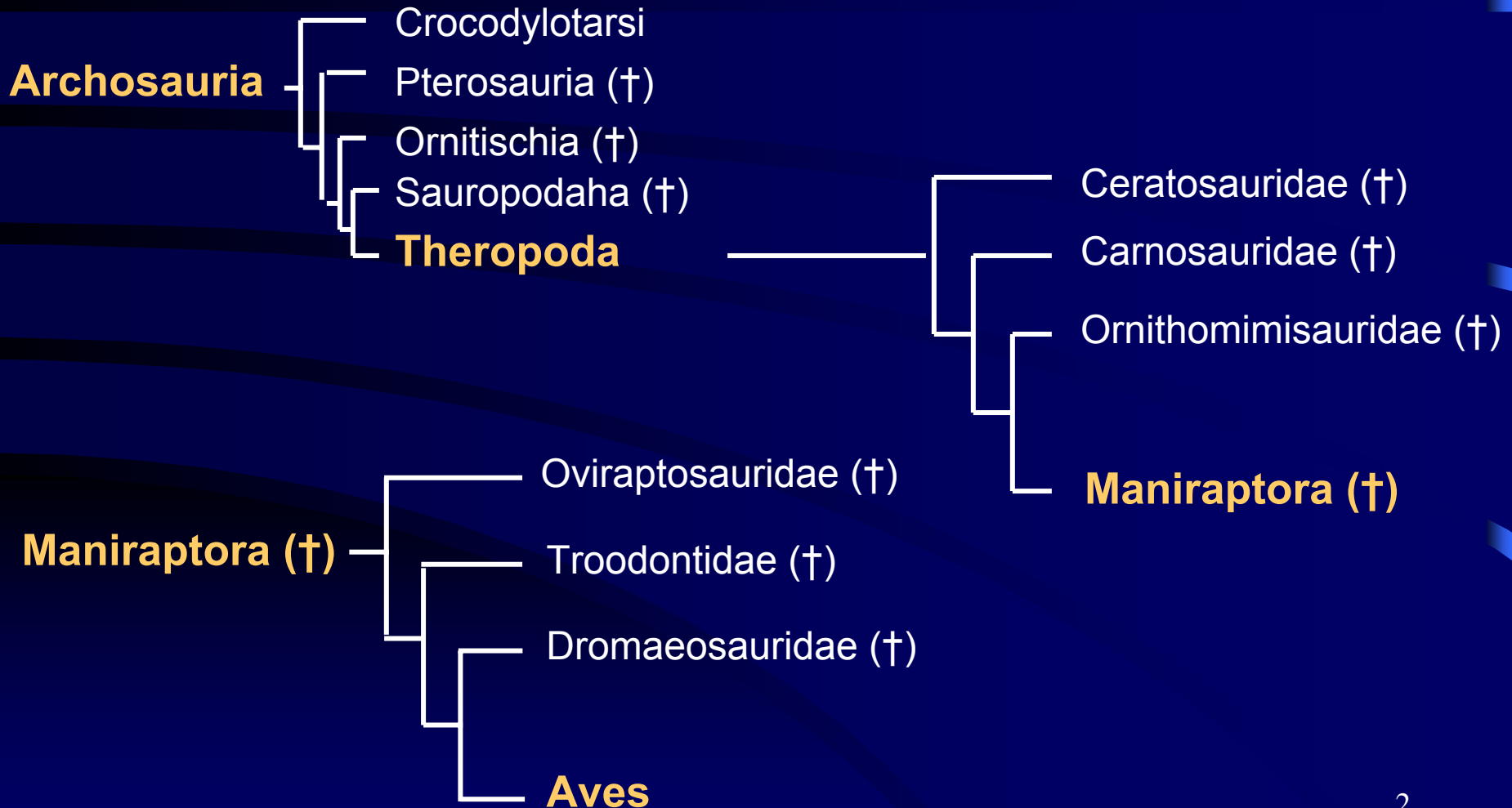
System a evoluce obratlovců

XIII

Aves

AVES

Původ: bipední theropodní plazi

Maniraptora (†)

prodloužené přední končetiny, opeření, furcula, p. uncinati (apomorfie ptáků!!!)

Vznik aktivního letu (ptáci):

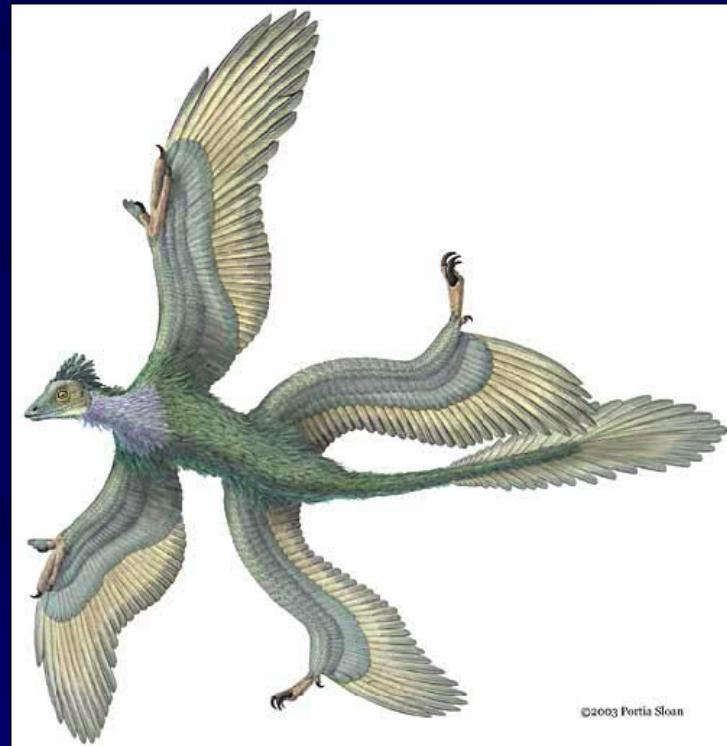
1) Arboreální teorie (arboreal theory) – z klouzavého letu ze stromů

-*Microraptor* (Dromaeosauridae †) - opeření i na zadních končetinách (Čína)

2) Kurzoriální teorie (cursorial theory) – z rychlého běhu

-většina maniraptorů byli rychlí běžci

Vzlet ze země až po úpravě krkavčí kosti (procoracoid) – zvednutí křídla nad horizontální úroveň

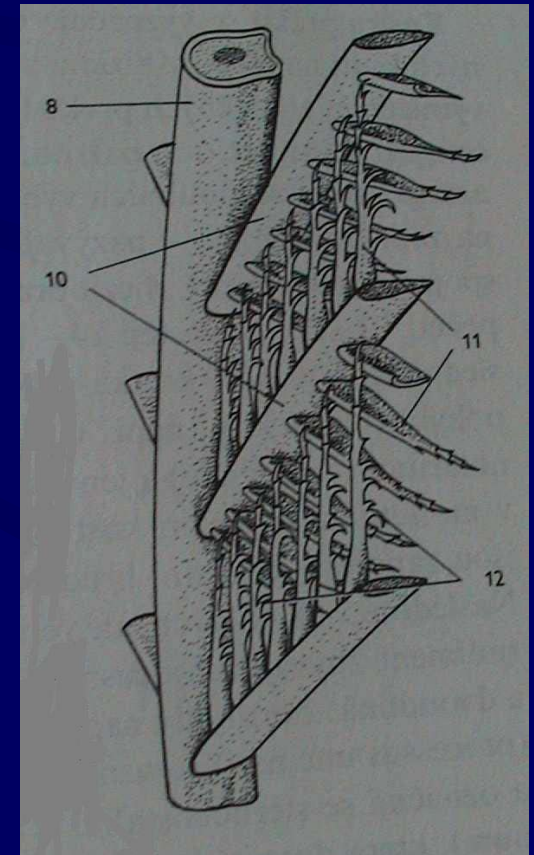
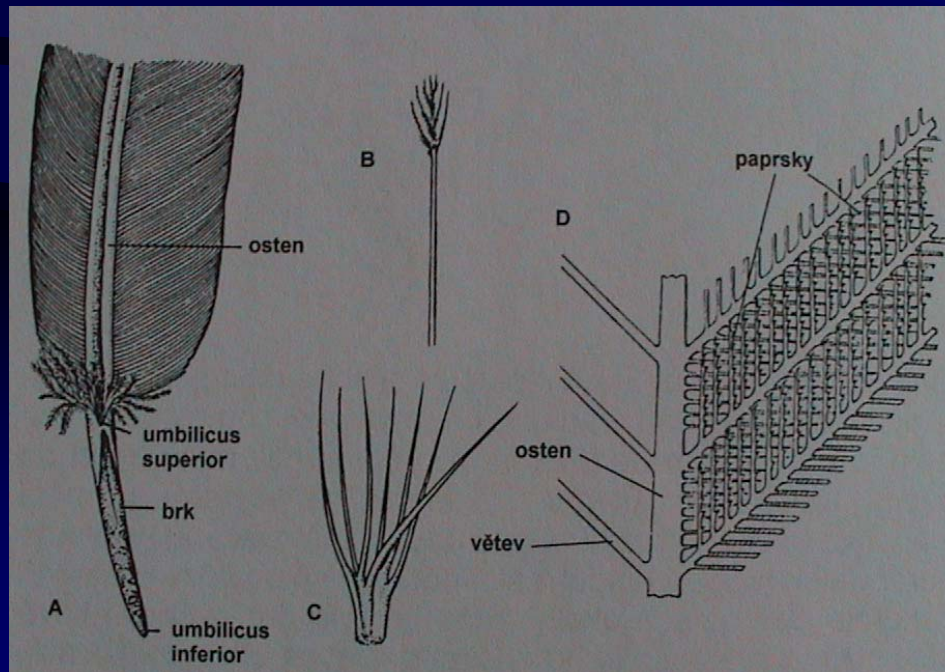

Microraptor gui

Min. *Calypte helenae* - kalypta (kolibřík) kubánská, 1,5 g, 6 cm
max. *Struthio camellus* - pštros dvouprstý, 100 kg, 2 m, *Dinornis* (Moa), *Aepyornis* -
500 kg, 3 m, vejce 10 kg, *Argentavis magnificens* - rozpětí 6-8 m, albatros
stěhovavý a kondor velký - 3,5 m

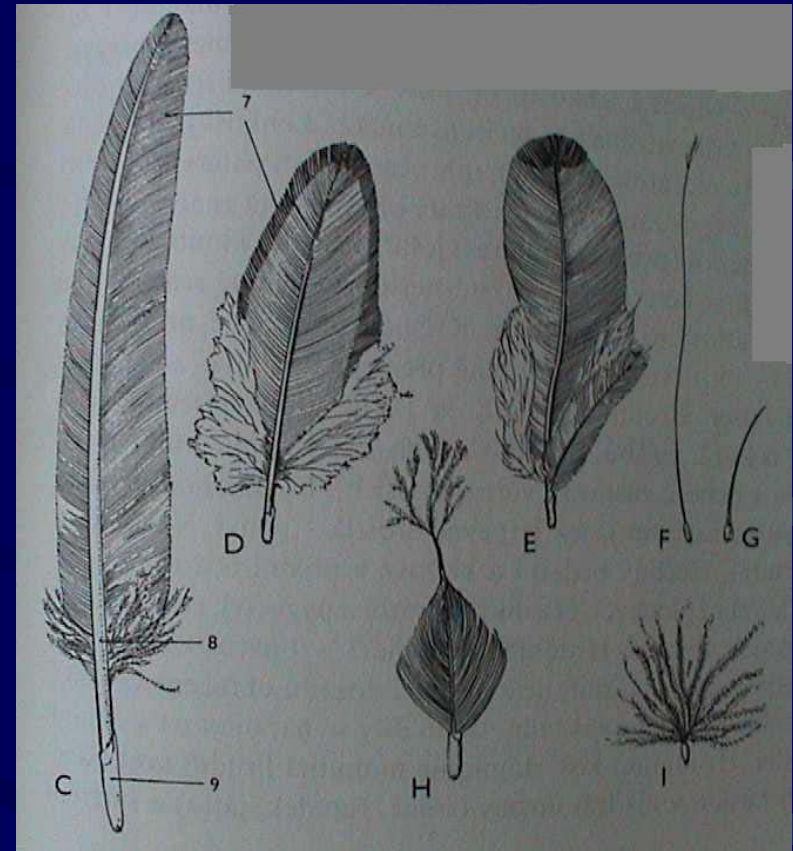
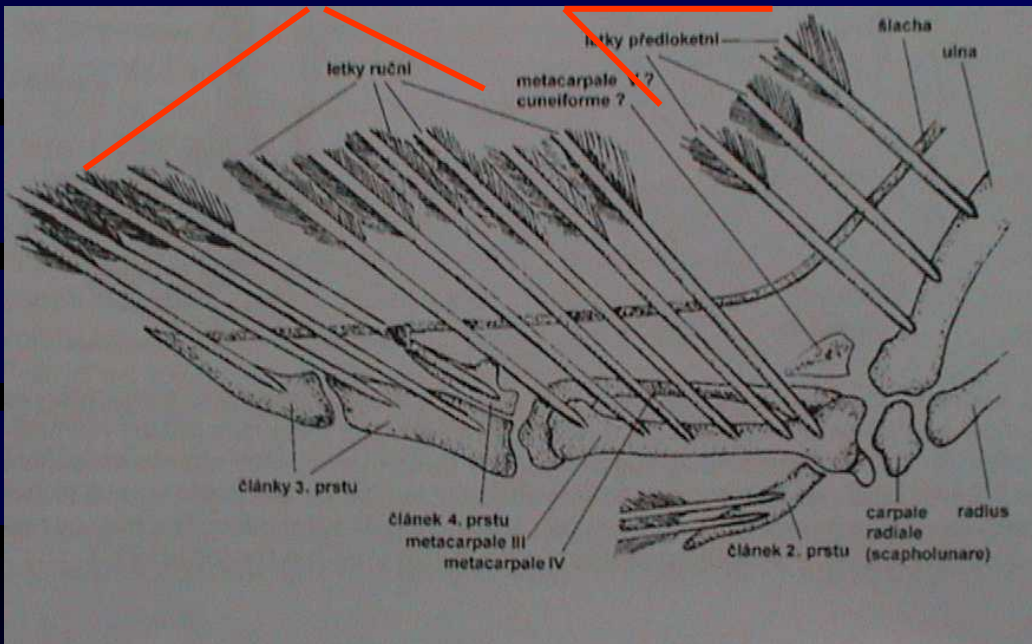
Charakteristika:

- endotermní a homoiotermní
- pokryv: tenká suchá kůže, ramfotéka a podotéka, jen kostrční žláza, peří
  - pero = scapus (stvol) + vexillum (prapor)
    - calamus (brk) rami (větve, 10)
    - rhachis (osten, 8) radii (paprsky, 11)
    - hamuli (háčky, 12)

- typy per: penna (obrysová) = tectrices (D, E), remiges (C), rectrices plumae (prachová, I) filoplumae (vlasová, F) vibrisy (hmatová, G)

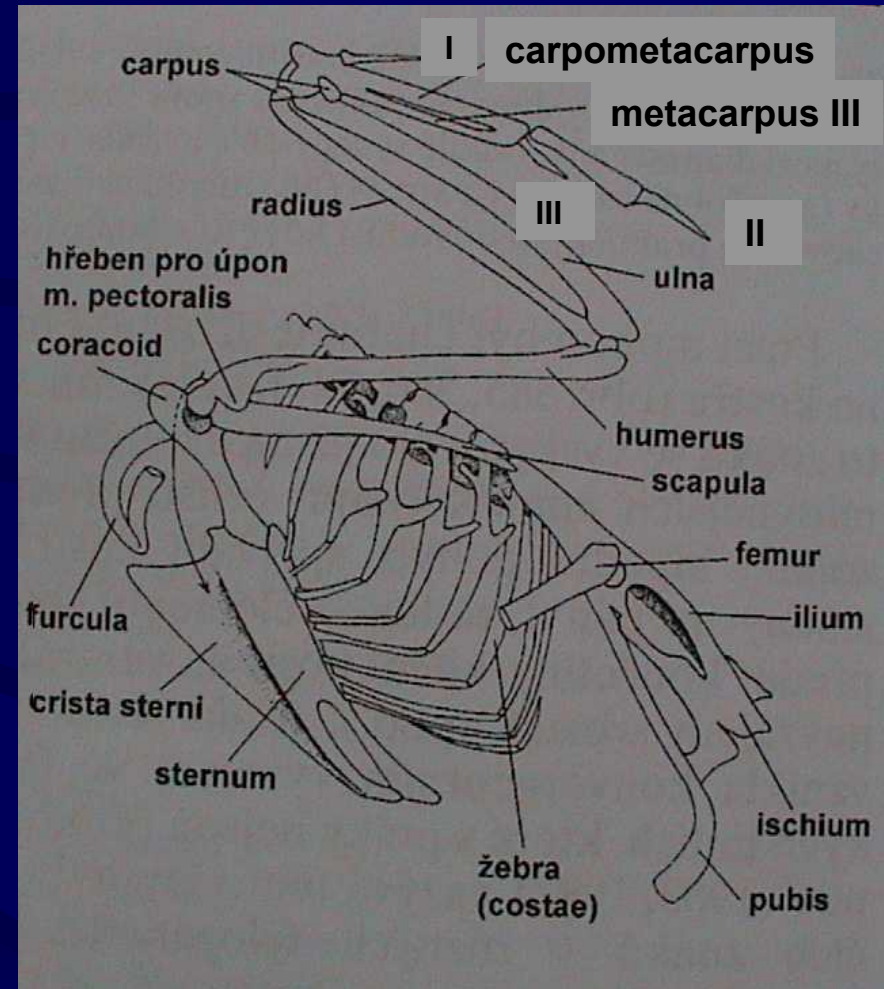
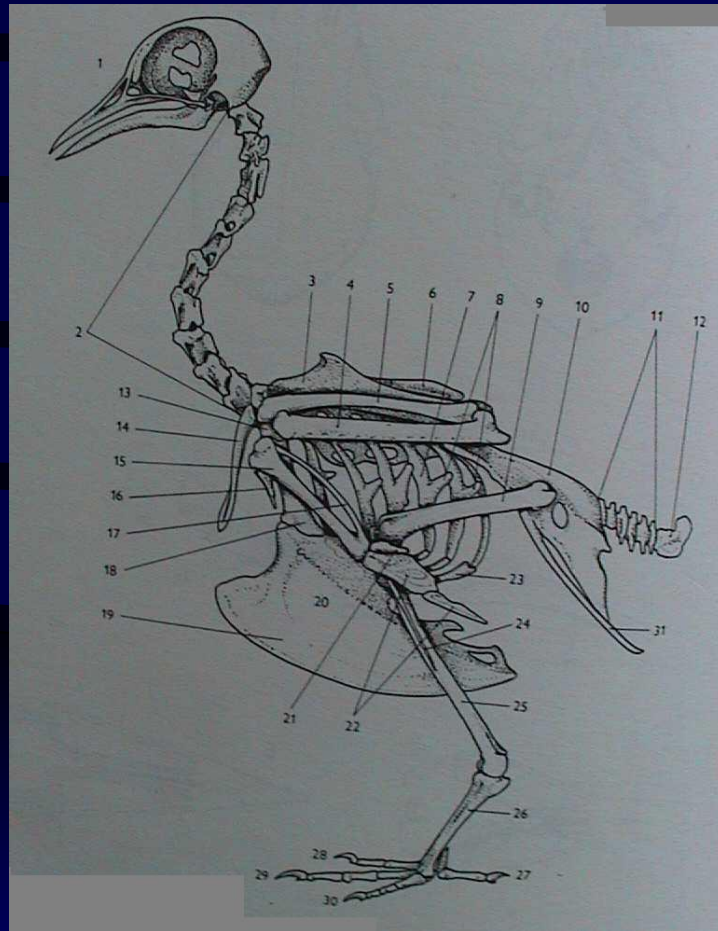
remiges - letky ruční, loketní a ramenní

- opeření: neoptile - jen na pterylae = pernice (+ apteriae = nažiny) teleoptile - penna jen na pterylae, plumae i na apteriae
- pelichání = ecdysis + endysis, 1-3 x do roka

kostra - pevnost - srůsty, lehkost - pneumatizace kostí

- heterocoelní obratle, C (10-26, 14-15), Th (3-10), notarium (Th), synsacrum (11-23, Th, L, S, Ca + pánev), Ca (5-8), pygostyl
- žebra (3-9) = vertebrocostalia s processi uncinati + sternocostalia
- sternum s crista sterni

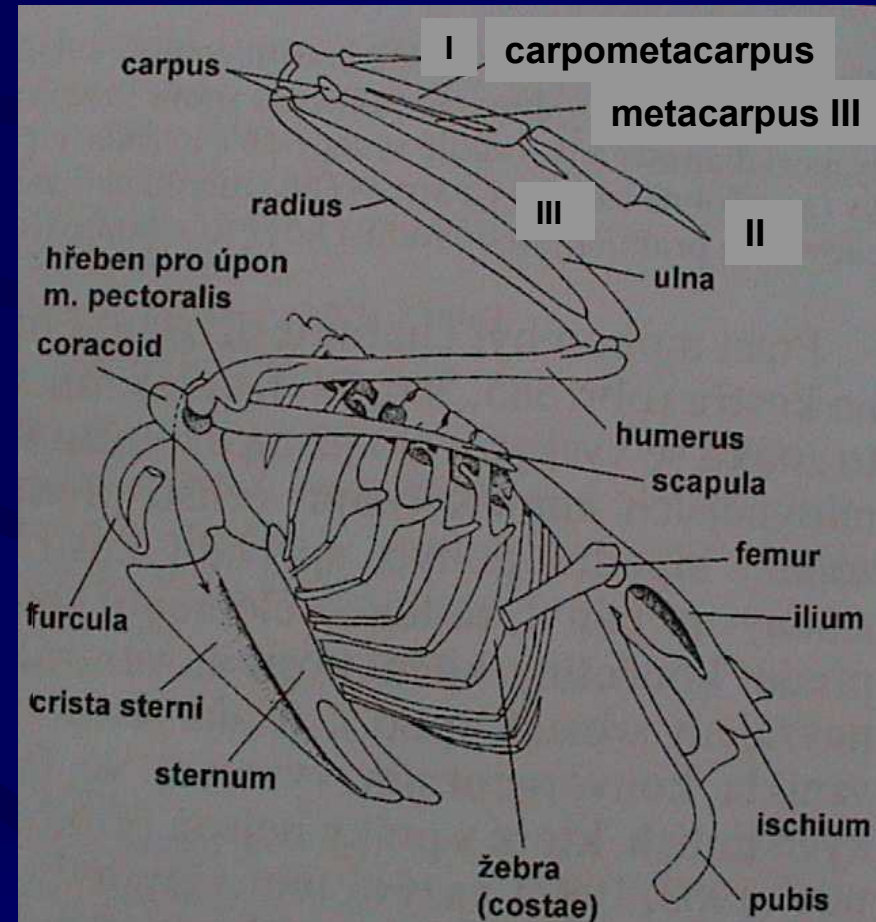
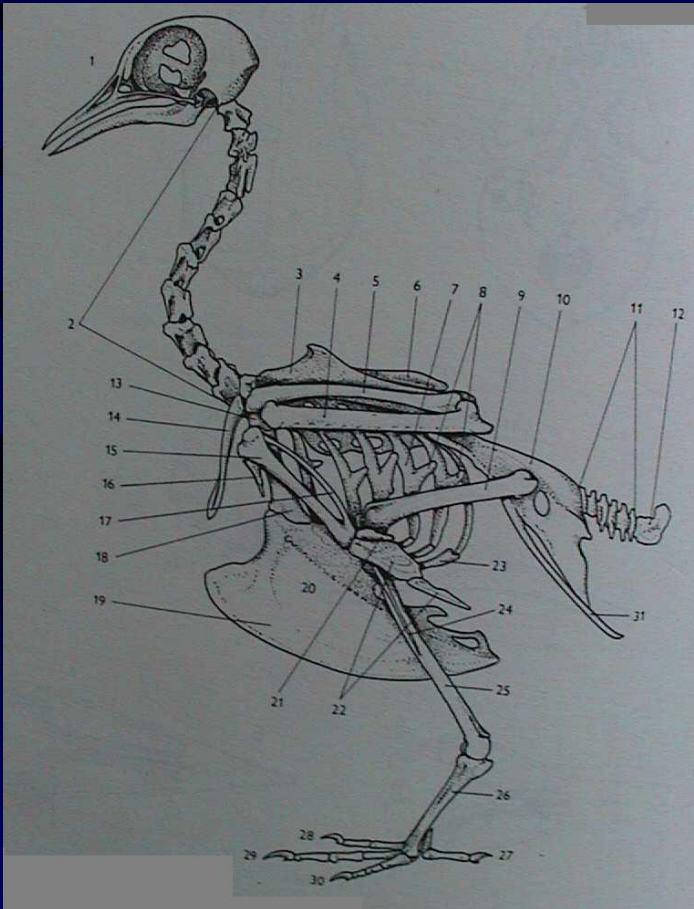
1. cranium, 2. volné krční obratle, 3. humerus, 4. ulna, 5. radius, 6. scapula, 7. vertebrocostale, 8. processi uncinati, 9. femus, 10. synsacrum, 11. volné ocasní obratle, 12. pygostyl, 13. ulnare, 14. furcula, 15. carpometacarpus, 16. I.prst, 17. metacarpus III., 18. coracoid, 19. crista sterni, 20. sternum, 21. III. prst, 22. II. prst, 23. sternocostale, 24. fibula, 25. tibiotarsus, 26. tarsometatarsus, 27. I. prst nohy s metatarsem, 28-30. II-IV. prst nohy, 31. pubis (součást 10).

kostra

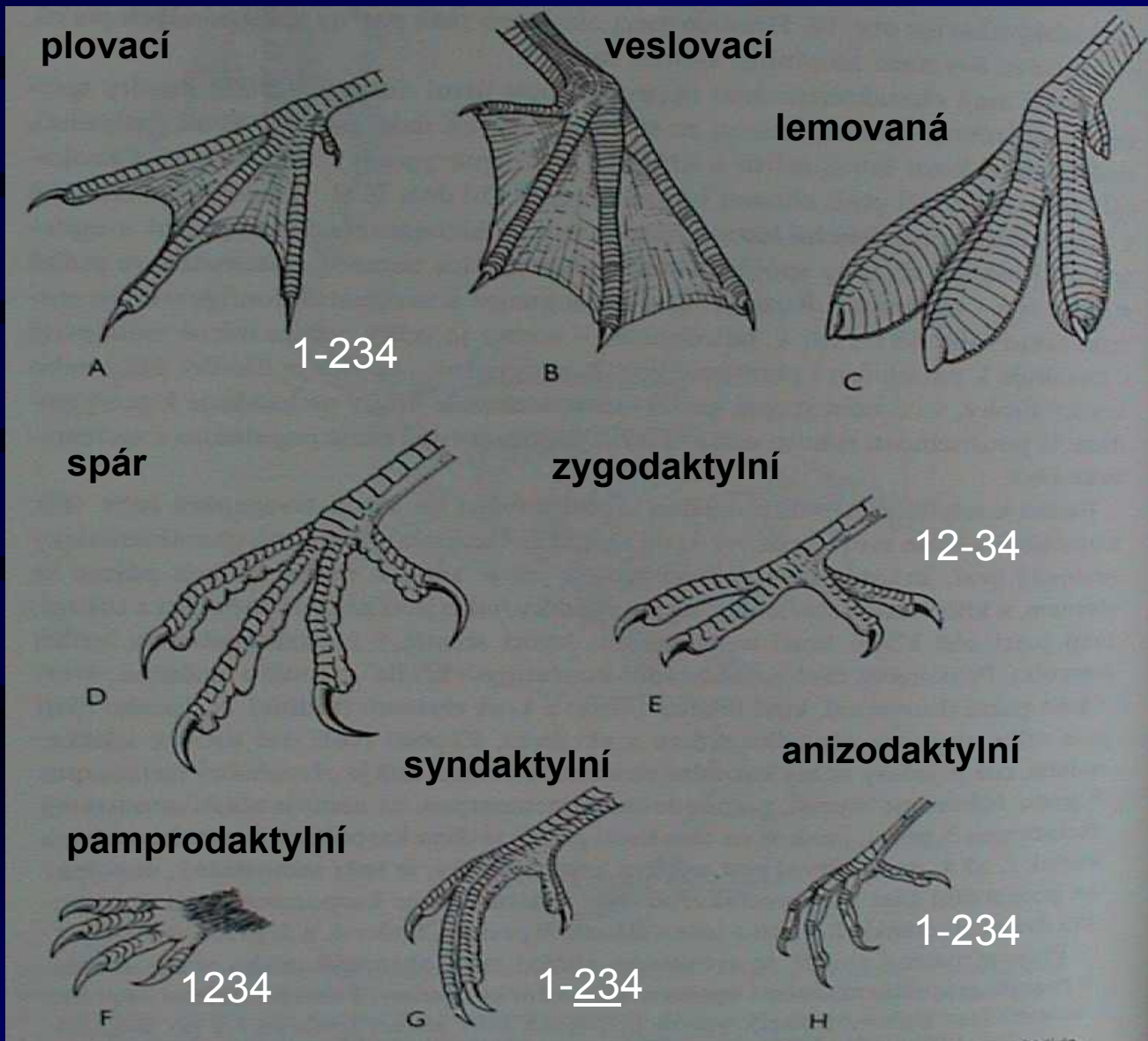
- končetiny:

a) křídlo - scapula + procoracoid + furcula (srostlé claviculy); humerus - ulna + radius - radiale-C5 + ulnare-M5 - carpometacarpus (C1-4, M1,2,4) + M3 - prsty: 1. (2, prox.), 2. (2-3, dist.), 3. (1, dist.)

b) noha - synsacrum (ilium, ischium, os pubis + páteř); femur - tibiotarsus (tibia + 2 prox. T) + fibula - tarsometatarsus=běhák (dist. T + M2-5) - prsty: 1. (M1+2 čl.), 2. (3 čl.), 3. (4 čl.), 4. (5 čl.)

Typy nohou:

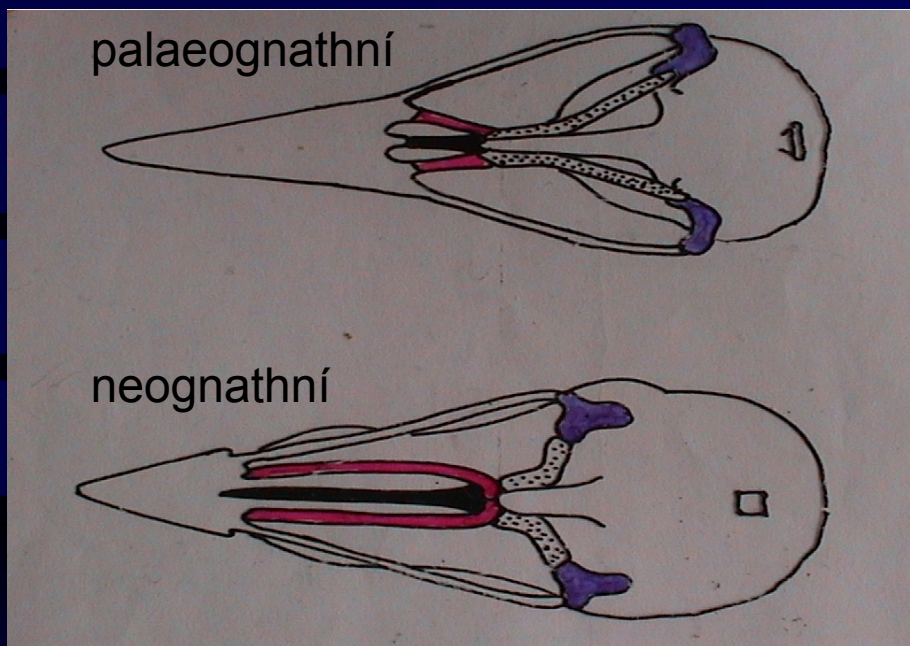

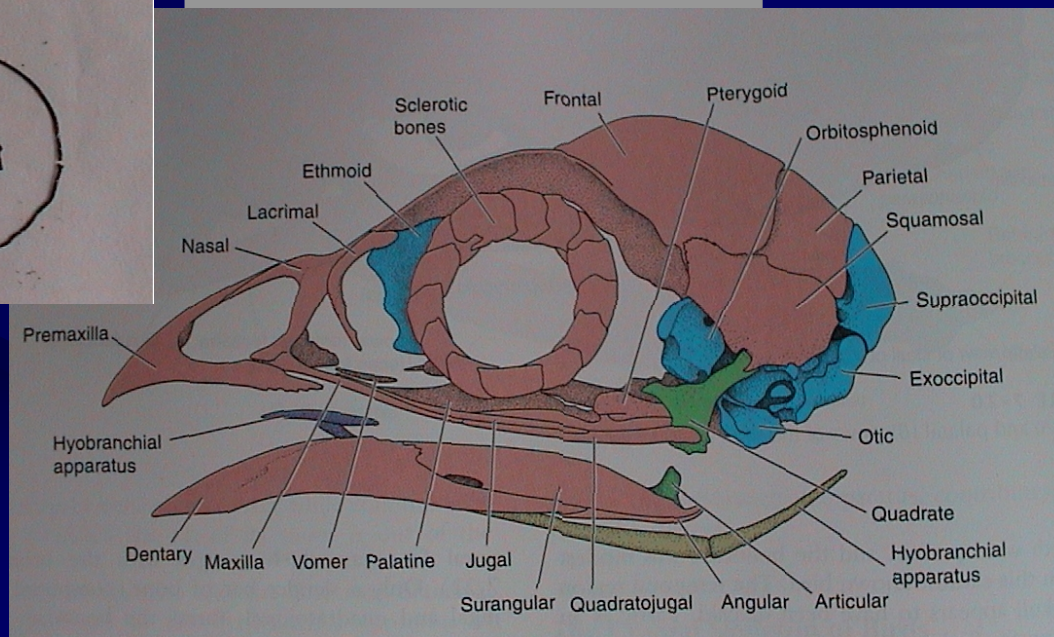
kostra

- lebka - cranium:

velká mozkovna a oční; kinetická - kloub čelistní = articulare-quadratum-squamosum; kloub basipterygoidní = palatina - pterygoidy - praesphenoid; mizí švy, spojení v nepárovou choanu
typy: palaeognathní (u běžců) a neognathní (u létavých)

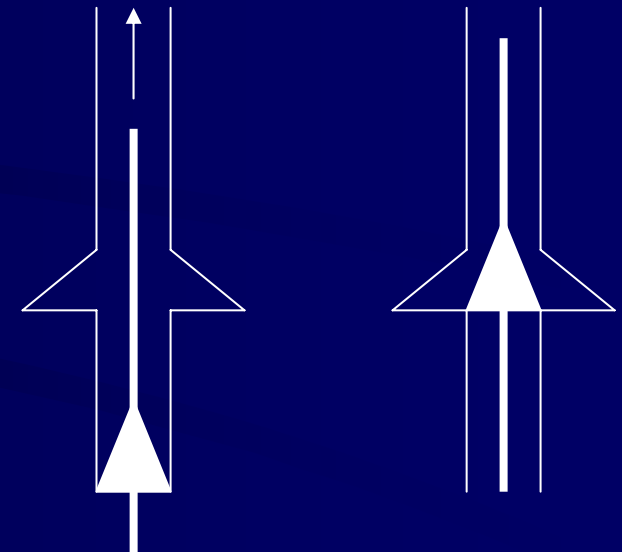
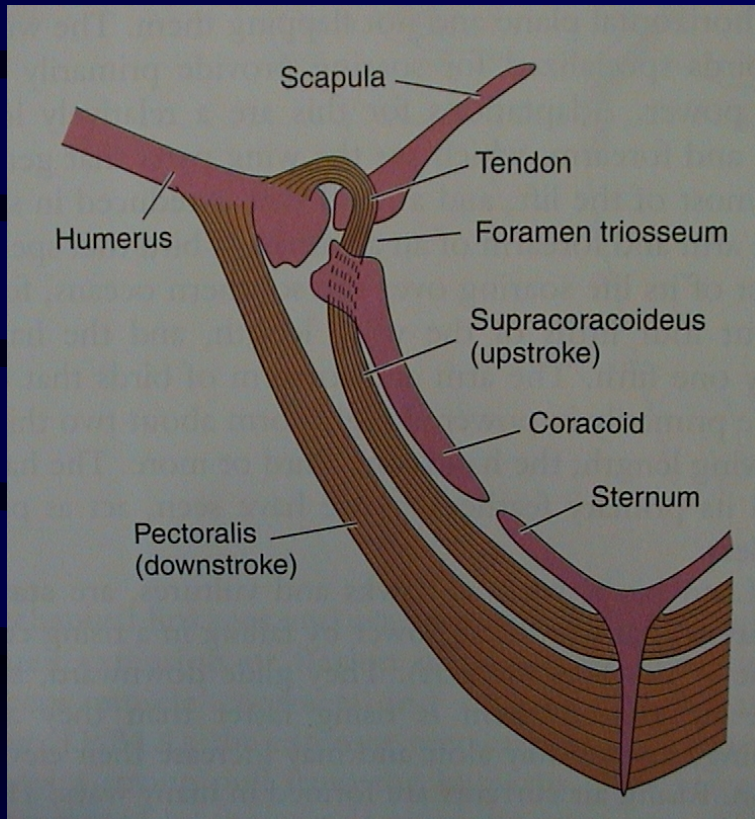

- ossa palatina
- os quadratum
- pterygoidy
- vomer
- praesphenoid

svalstvo:

- létací svalovina (m. pectoralis, m. supracoracoideus)
- sevření prstů: m. ambicus, m. flexor perforans

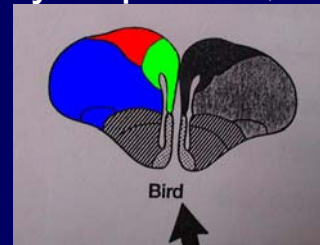

nervová soustava:

- rozvoj koncového mozku: striatum (instinkty), laterální a dorzální pallium - zde již všechna nejvyšší ústředí (s výjimkou zraku - střední mozek)
- rozvoj mozečku - relativně největší ze všech obratlovců - koordinace pohybů při letu, zvrásnění kůry

smysly:

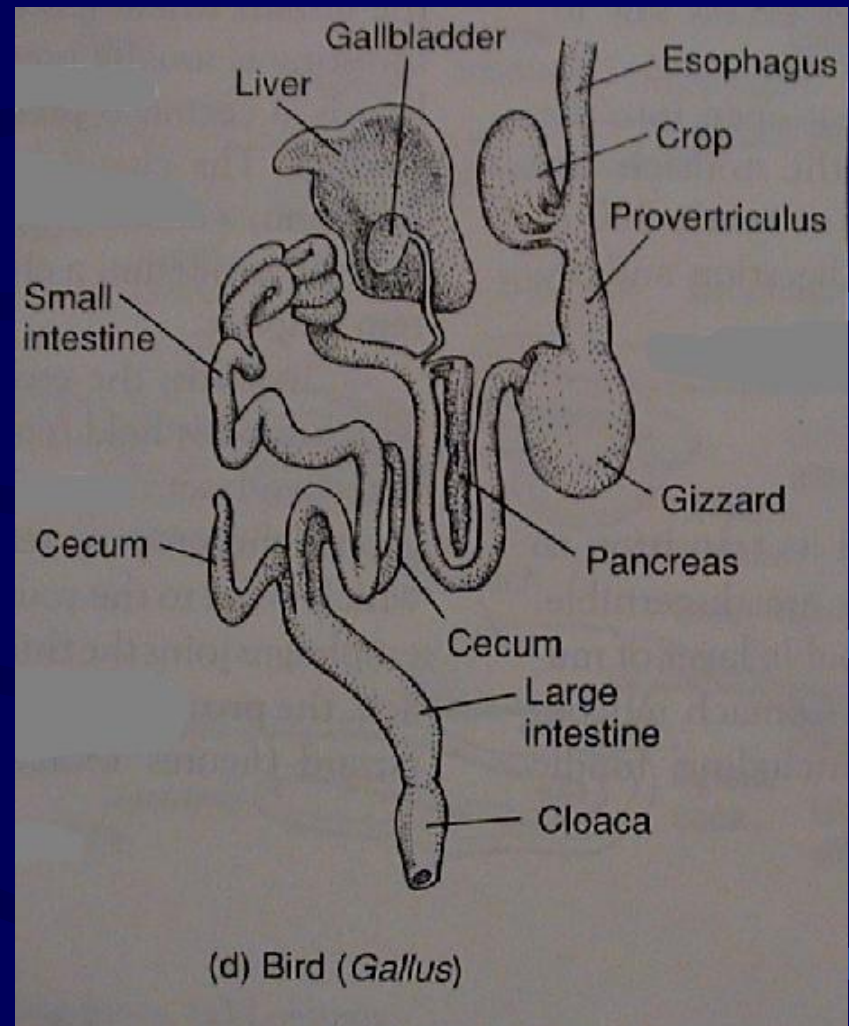
- dominantní zrak (denní aktivita) a sluch
- bolest, tlak a teplota - tělíška Herbstova, Grandryho, Vater-Paciniova, Merkelovy buňky - na zobáku, v zobáku, na jazyku, u semenožravých i na patře
- chuť - nepatrně, v zadní části ústní dutiny chuťové pupeny
- čich - slabě, s výjimkou kiviů, kondorů a kachnovitých
- ucho: sluch - 40 Hz - 30 kHz, opt. 1-3 kHz (jako člověk)
  - a) vnitřní - prostorné statodynamické ústrojí, spiralizace lageny v hlemýžď (cochlea), papilla basiliaris se prodlužuje - Cortiho orgán
  - b) střední - vždy s columellou
  - c) zevní - krátký zvukovod a náznak boltců - val se vztyčenými peříčky (sovy)
- oko: velké, málo pohyblivé (složitější tvar), nepohyblivé (sovy), pohyblivé (tučňáci, pelikáni, kormoráni, rackové), 3 víčka - průhledná mžurka, větší víčko dolní (mrkání s výjimkou sov a střízlíka; v bělimě 14 kůstek tvořících sklerotikální prstenec; akomodace - 12-20 D, sovy jen 2-4 D, potápějící se ptáci až 50 D; výrůstek cévnatky do sklivce - pecten, zvyšuje ostrost vrháním stínu na oční pozadí, na sítnici až 1 mil. zrakových buněk / 1 mm², u denních barevné vidění

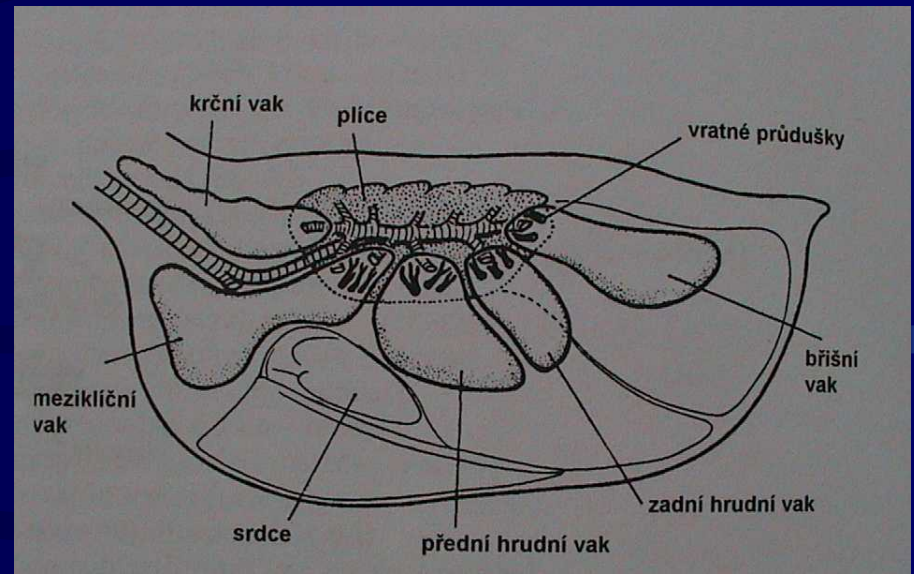
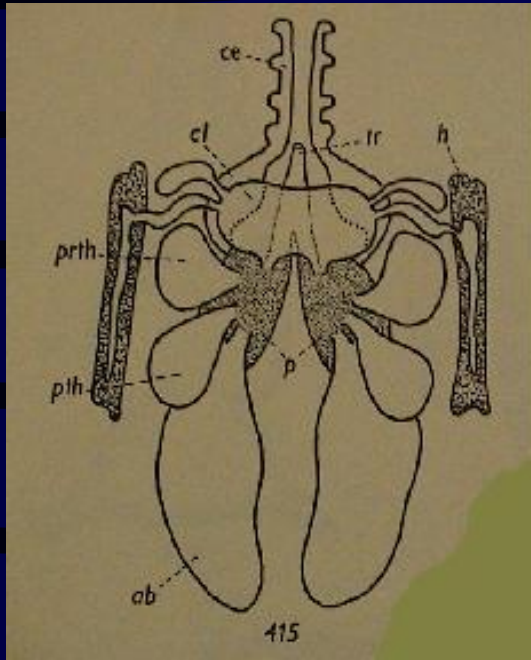
endokrinní soustava: luteinizační h. (i svatební opeření samců), prolaktin (i hnízdní pud), oxytocin (vypuzování vajec), tyroxin (i pelichání a tah)

trávicí soustava:

- zobák, bezzubé čelisti, patro a někdy i jazyk pokryty rohovinou, jazyk i lepkavý s háčky (datlovití), trubičkovitý (kolibříci), slinné žlázy (u vodních redukovány, dobře vyvinuty u suchozemských zejména datlovitých a salangán;
- na konci jícnu vole (ingluvies) u semenožravých a rybožravých, zpětná peristaltika při krmení mláďat;
- žlznatý (proventriculus) - svalnatý žaludek (ventriculus, i tvorba vývržků) - *postventriculus* dravců;
- tenké a tlusté střevo, na rozhraní párové slepé střevo, kloaka ze 3 částí (proctodeum, urodeum, koprodeum);
- velká játra

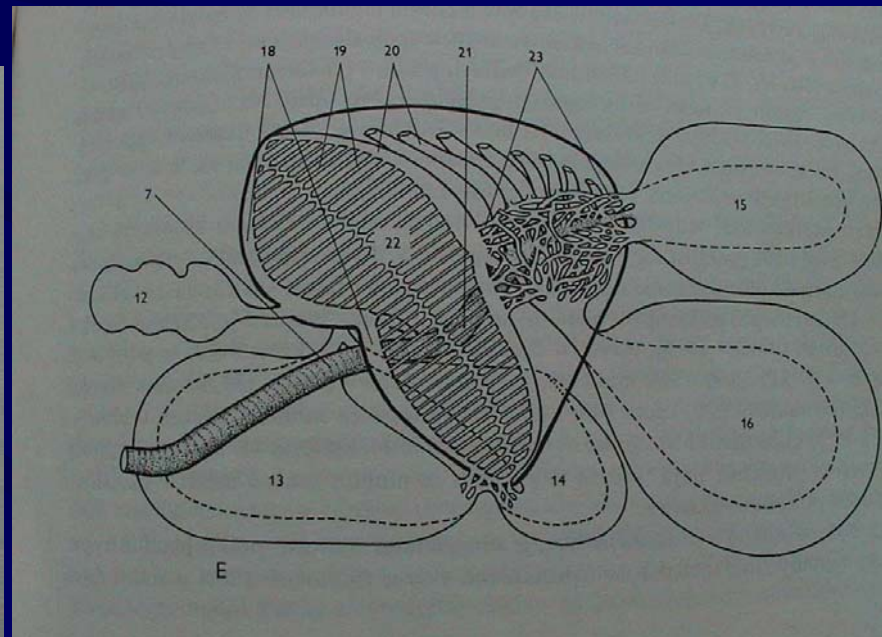
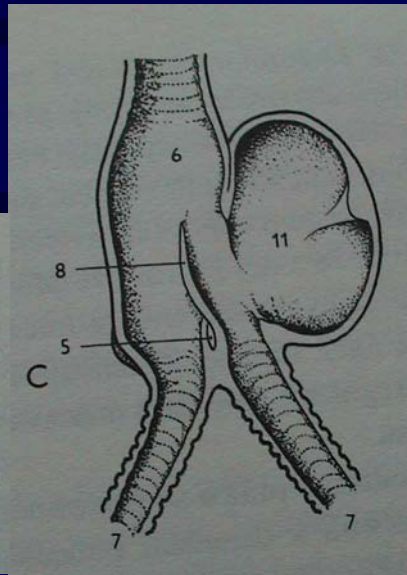
dýchací soustava: trubicovitě plíce

mesobronchus
dorsibronchi

ventrobronchi
parabronchi

hlasové ústrojí (syrinx):
pěvce   kačera

cévní soustava:

- relativně velké srdce

pštros: 6 % m	20 kPa (150 mmHg)	120/min	40 °C
kolibřík: 24% m	67	615	41

- úplná mezikomorová přepážka (oddělení krve odkysličené (P) od okysličené (L)), jen pravý oblouk aorty
- chybí žilný splav, srdeční násadec, kardinální žíly
- na krku spojení mezi P a L jugulární žílou, časté anastamózy na periférii

vylučovací soustava:

- trojlaločné metanefros v prohlubních synsacra, nefron s Henleovou kličkou, resorbce vody i v kloace
- urikotélní (kys. močová)
- zahušťování moči v kloace: tekutá moč z urodea do proctodea vystlaného resorbčním epitelem, zde zahuštění v bílou suspenzi pokrývající trus
- chybí močový měchýř (vyvinut jen u běžců)

pohlavní soustava:

- úspornost, rozvoj jen v době hnízdění (období rozmnožování)
- malá nepatrná fazolovitá varlata pod předními laloky ledvin, až 360x zvětšení, chámovody se před vstupem do kloaky rozšiřují v semenné váčky (u pěvců vyklenují celou oblast kloaky)
- samice obvykle jen s levým vaječníkem a vejcovodem, u dravců a papoušků až 50 % samic s oběma funkčními vaječníky a vejcovody, u kiviů většina samic s oběma vaječníky
- části vejcovodu:
  - a) infundibulum (nálevka)
  - b) tubus - tvorba bílku
  - c) isthmus - tvorba papírové blány
  - d) uterus - tlustostěnná děloha, tvorba řídkého bílku, vápenné žlázy - tvorba skořápky
  - e) vagina - svalnatý oddíl, tvorba hlenu, vypuzování vajíček
- zásadně oviparní, péče o snůšku a vylíhlá mláďata

ekologie:

- teplokrevnost + vysoká pohyblivost, intenzivní a rychlý metabolismus, limitujícím faktorem je dostatek energie - tzn. potravy
- odolnost vůči nízkým teplotám a vlhkosti vzduchu
- největší rozšíření v tropech, směrem k pólům ubývají, v polárních oblastech přesto nejrozšířenějšími obratlovci
- osídlují všechny suchozemské niky kromě podzemí (buřňáci v podzemních norách jen hnízdí, potravu shánějí mimo nory, i vodní ptáci nacházející potravu ve vodě hnízdí na souši (tučňáci)
- vejce kladou vždy na souši
- potrava - rozmanitá, mláďata krmena potravou živočišnou i u ptáků semenožravých; omnivorní, insektivorní, karnivorní, lichenivorní, piscivorní, herbivorní, granivorní, fruktivorní, nektarivorní, palenivorní; potravní parazitismus (chaluhy)
- množství potravy (hmotnost sušiny/hmotnost těla): dravci 5-8%, pěvci až 40%
- hnízdění: stavba hnízda (1x, méně 2x i vícekrát ročně, náhradní hnízdění)
- fáze - klidová, akcelerační - teritoria (stimul - rostoucí fotoperioda, teplota, potrava), kulminační - kopulace, ovulace, až do osamostatnění mláďat
- snůška: 1-25 vajec, inkubace: 11 dní (12-18 drobní pěvci) - 80 dní (tučňáci)
- taboni - snůšku zahrabávají do sopečného popela nebo tlejícího materiálu
- hnízdní parazitismus - kukačky, vlhovci, kachny

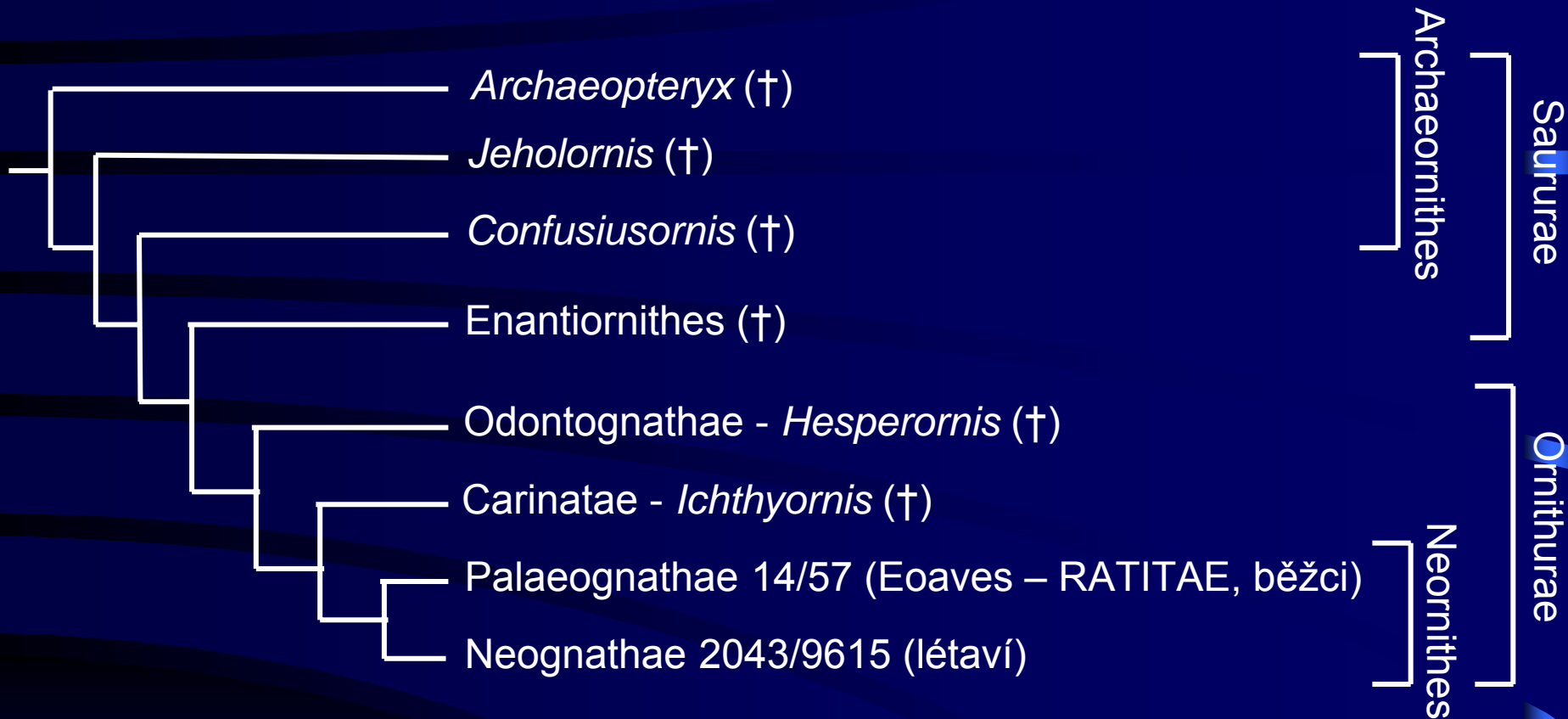
ekologie - postnatální vývoj: po vylíhnutí

- **1. nidifugní** - mláďata opeřená, nekrmivá - samostatný příjem potravy, ochranné instinkty; větší vejce o větším počtu, delší zárodečný vývoj, hnízdění na zemi, rodiče vodí, zahřívají, chrání, po opuštění hnízda se již nevracejí; polokrmiví - mláďata v okolí hnízda, rodiče jim přinášejí potravu (rackové)
- **2. nidikolní** - mláďata neschopná samostatného života, neopeřená nebo jen v prachovém peří, nebo jen zčásti opeřená, dobře vyvinuty TS, ale málo NS, smysly, pohybová soustava, nefunguje termoregulace - rodiče zahřívají a krmí; menší vejce o nižším počtu, kratší zárodečný vývoj, hnízdění na stromech, velká péče při stavbě hnízda, mláďata dlouho na hnízdě (pěvci 14-20 dní, tučňáci 150-180 dní, buřňáci až 250 dní)
- pohlavní zralost - ve 2. roce života (drobní pěvci, holubi), ve stáří 2 let (husy, dravci, sovy), 4-8 let (velcí dravci, čápi)
- migralita: stálí, přelétaví (100-500 km), tažní (směřované přelety 2x ročně), souměrnost doby tahu s letním slunovratem (skřivan - rorýs), tahové cesty: rekapitulace původních cest šíření nebo ústupu; zpravidla hromadný tah (i více druhů společně), individuálně (kukačka, žluva), tah v noci (kachny, bahňáci), tah ve dne (vlaštovky, dravci), tah ve dne i v noci (skřivan, špaček), denní trasa max 200-300 km, drobní letí do 300 m nad zemí, kachny do 500 m, dravci do 1 km (ale i přelet velehor - Himaláje); inýaze: nepravidelné, při nedostatku potravy

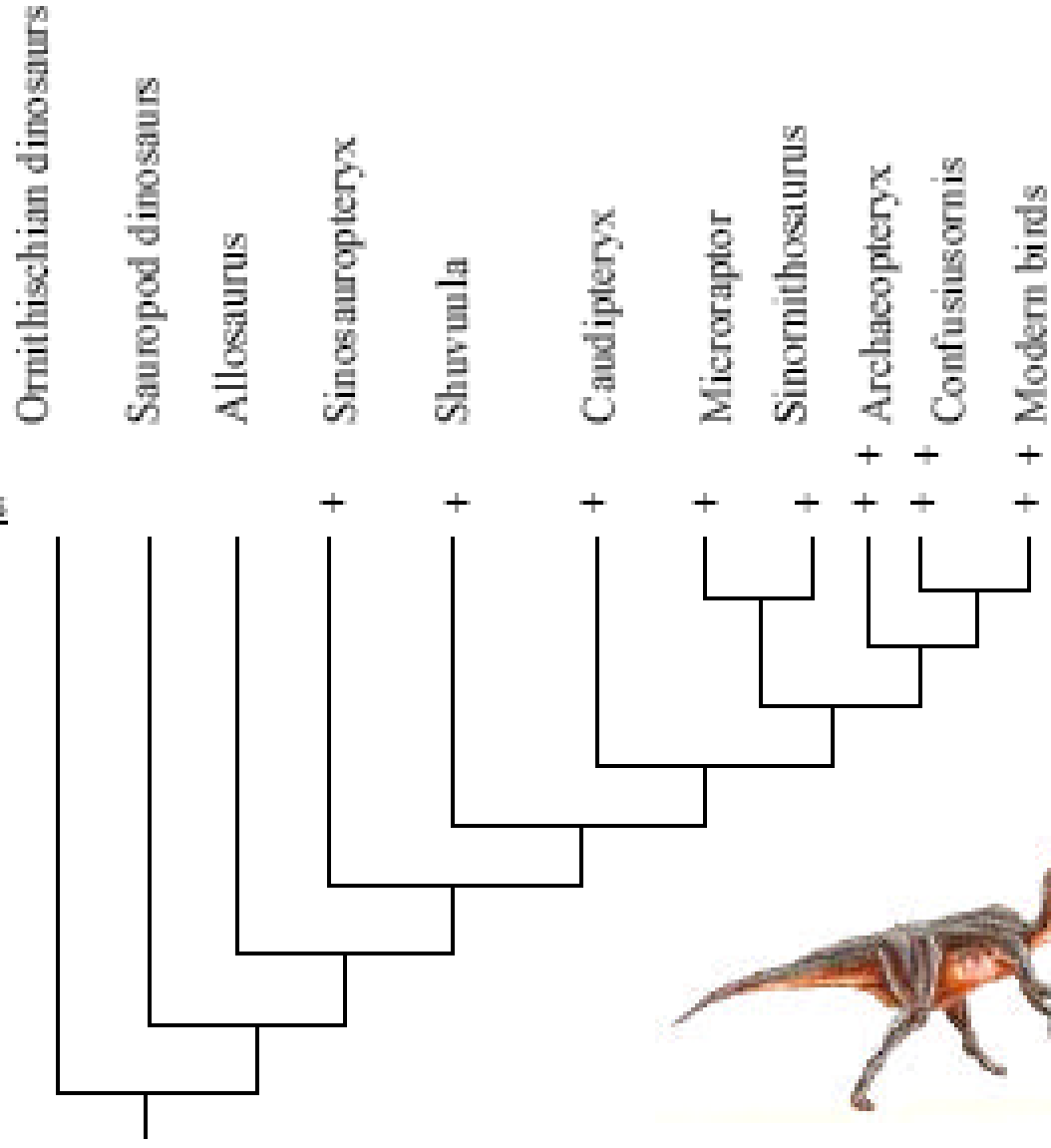
etologie:

- bohaté instinktivní projevy
- převážně denní aktivita, vizuální a akustická signalizace a komunikace
- různé strategie získávání potravy - predátoři (dravci v. sovy), získávání semen (datlovití, křivka), larev hmyzu (*Cactospiza pallida* - pomocí ostnů z kaktusů, datlovití - dlouhý silně vychlipitelný lepkavý jazyk s háčky - zvláště upravený jazykový aparát)
- párování při hnízdění: páry netvoří, jen při kopulaci (jeřábek, jespáci), několikadenní páry (bahňáci, moudivláček), páry na 1 hnízdní období (do osamostatnění mlád'at, většina), celoživotní páry (husy, orli, jeřábi, chocholouš), polygynie - pštros, bažant, polyandrie - kukačka, bahňáci
- hnízdní teritoria: obsazují samci před hnízděním, hájí je nejdříve sami, pak i se samicí, značení akusticky (zpěvem), vyhrůžné nebo imponující postoje a pohyby, i potravní teritoria (dravci)
- stavba hnízda (1 hnízdo na 1 sezónu, většina), používání starého hnízda (dravci): staví oba (ledňáček, datlovití, straka), on materiál, ona staví (holub, havranovití), jen ona (pěnkavovití, sýkorovití, kolibříci), ona materiál, on staví (fregatky), jen on (ťuhýci, snovači), nestaví vůbec (sovy, lelci, alky, kukačka)
- inkubace snůšky: jen ona (u polygynních a páry netvořících nebo páry jen do snůšky), jen on (u monogamních, polyandrických i polygynních), oba (většina, předávací ceremoniál) - doba sezení (drobní až 2 hod., bahňáci až 24 hodin, supi až 5 dnů, tučňáci až 28 dnů)
- vtiskávání (imprinting) - akustické ve vejci (kachny), vizuální (husy); loudění mlád'at
- hlasy: vábení, varování, uvědomovací hlas (kvokání slepice), svolávací hlas, uvědomovací hlas a hlas opuštěnosti mlád'at; **zpěv** (afinní pro F, difugní pro M)
- orientace v prostoru (při tahu): směrový a navigační smysl, optická orientace¹⁸ (slunce, hvězdy, liniové krajinné prvky), magnetické siločary (rackové)

System Aves

Flight
Feathers

Druhohorní „praptáci“ svrchní trias (Texas) ?:

Protoavis texensis ? (před 225 mil. lety)

furcula

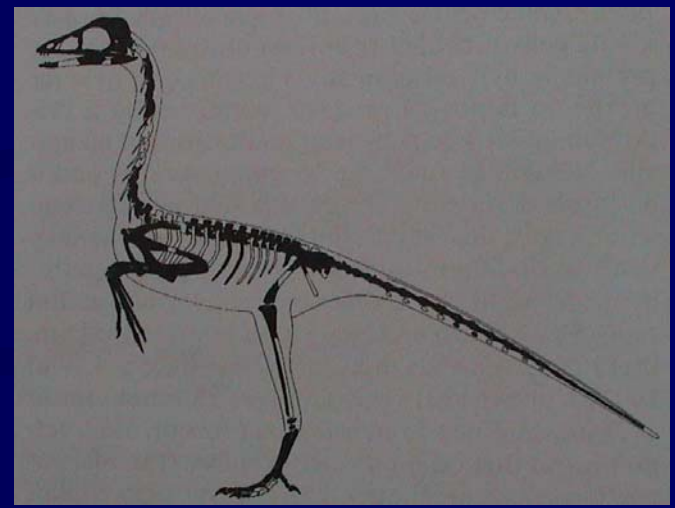
svrchní jura (Bavorsko):

Archaeopteryx lithographica

Německo, Solnhofen (1855/1970, 1860, 1861, 1877, 1955) - před 140 mil. lety, kombinace

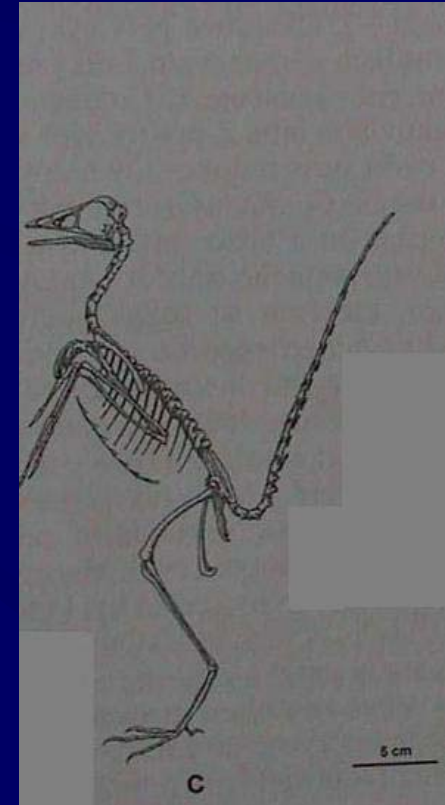
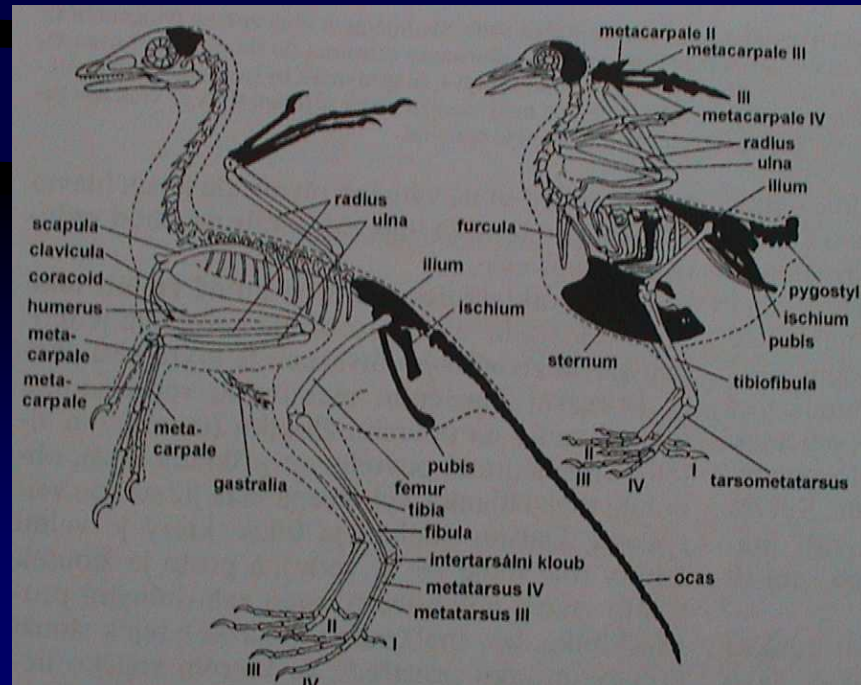
„plazích“ a „ptačích“ znaků

Protoarchaeopteryx (Čína), *Rahonavis* (Madagaskar) – **slepá větev**

Plesiomorfie: tekodontní zuby, amficélní obratle, malé sternum, žebra bez p. uncinati, zápěstí a zanártí nesrostlé, 3 volné prsty s drápy, ocas

Apomorfie: ptačí pera, křídla, furcula, red. fibula, tibiotarsus, 4 prsty s palcem dozadu, částečná pneumatizace - již u Maniraptorů

Druhohorní praptáci - od spodní křídy:

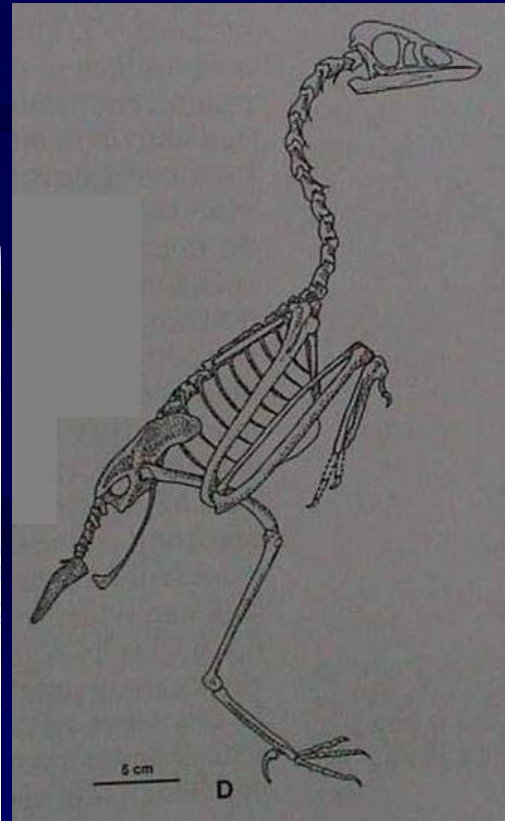
Jeholornis (Čína) - přechodový článek od maniraptorů k ptákům?

Enantiornithes

Enantiornis, *Concornis*,
Eoalulavis – Španělsko
velikost vrabce až jestřába,
prodloužení ulny, sternum,
kompetiční tlak na pterosaury

Confusiusornis sanctus -
před 120 mil. lety,
Sinornis (Čína, jeholské
vrstvy)
Iberomesornis (Španělsko),
pygostyl

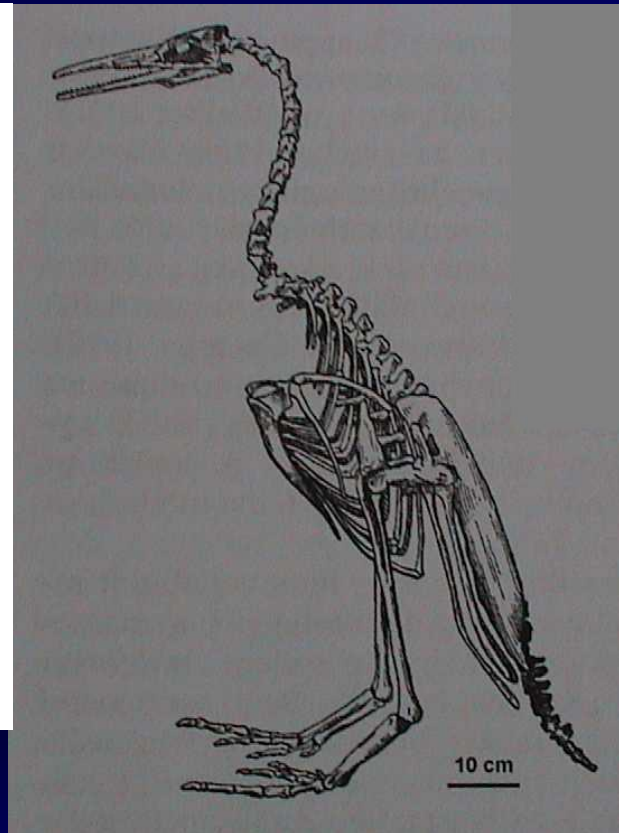

Druhohorní praví ptáci:

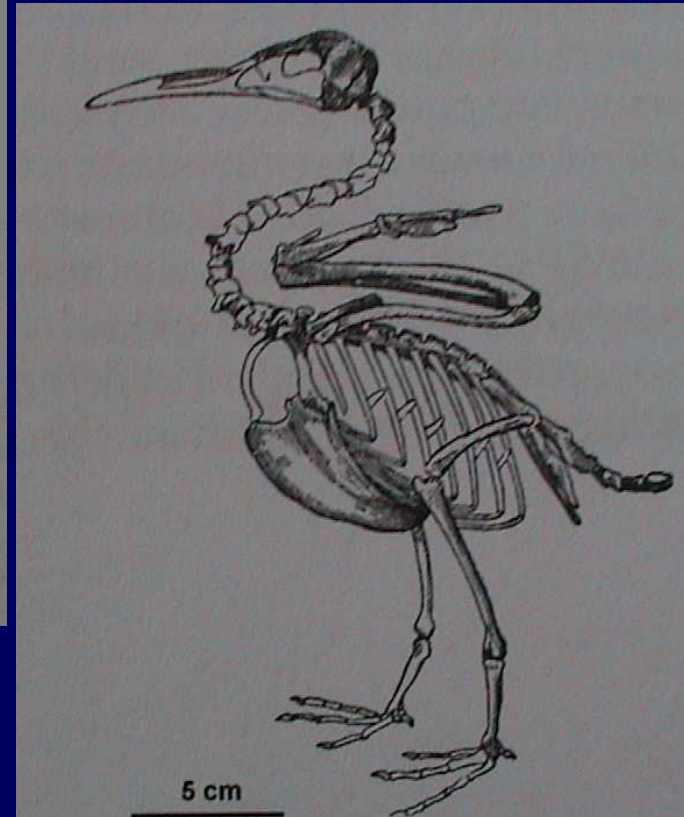
svrchní křída (S-Amerika): *Hesperornis*, *Ichthyornis*

Prokazatelně endotermní, **crista sterni**, ocas ptačího typu

Hesperornis – ozubené čelisti, nelétal

Ichthyornis – zobák, létal

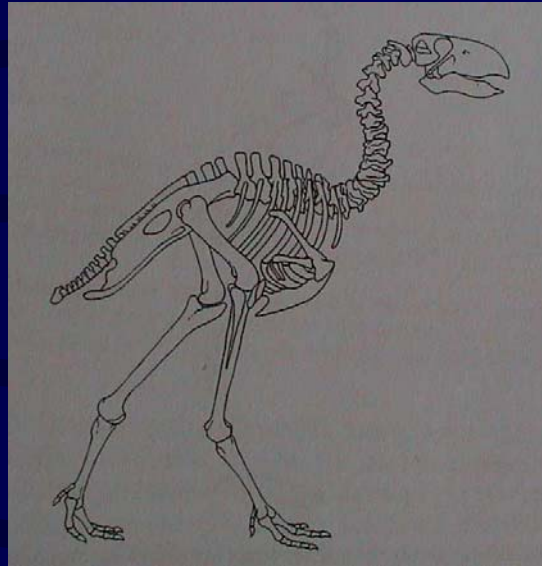
Třetihorní ptáci (Neognathae, eocén):

péče o potomstvo – přežití dinosaurů

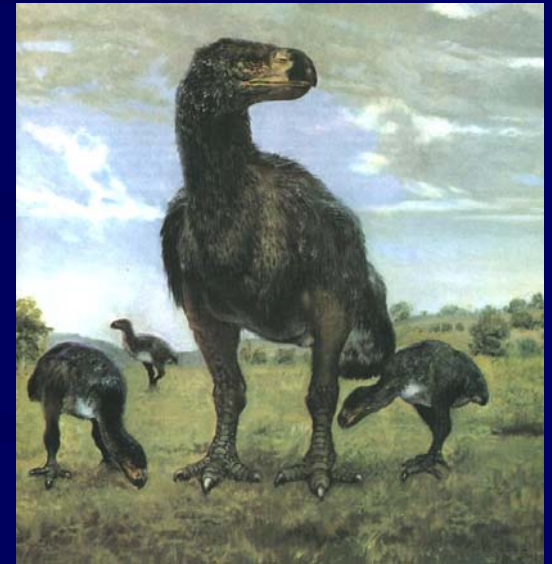
nelétaví (sekundárně):

Diatryma - 2 m, dravec

Titanus - 3 m

Diatryma gigantea
spodní eocén, Neoaves

létaví:

Argentavis magnificens - největší letec,
rozpětí 6 - 8 m, 80 kg

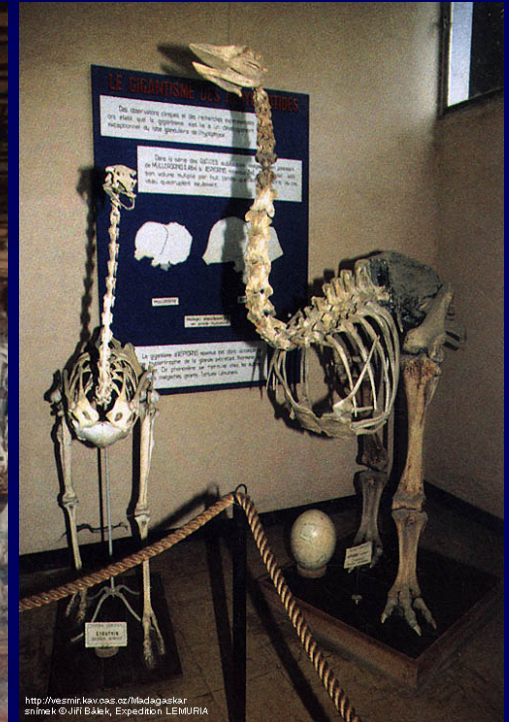

Třetihorní ptáci (Palaeognathae)

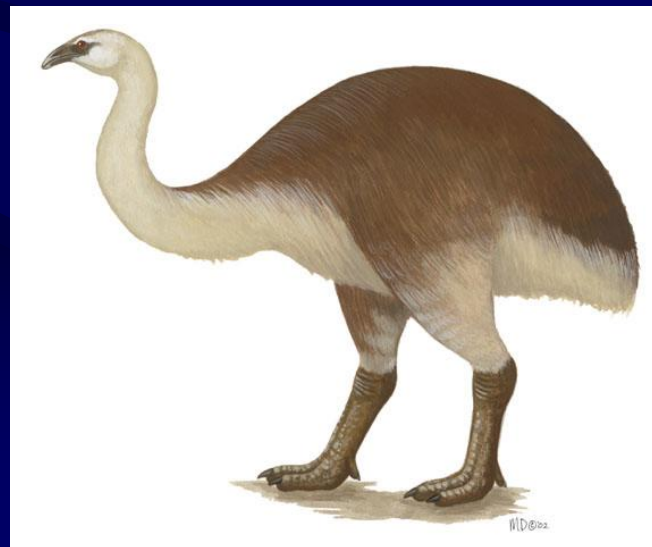
Aepyornis (3m)

býložravci, od paleogénu, Afrika, Nový Zéland, vyhubeni člověkem

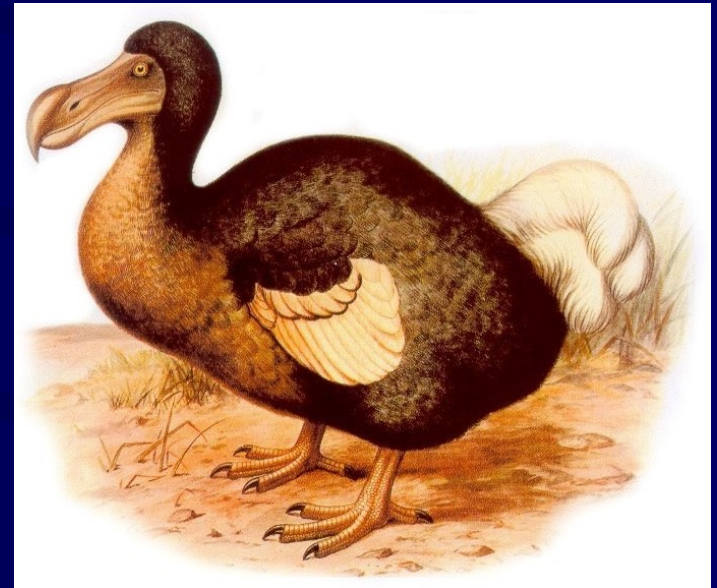
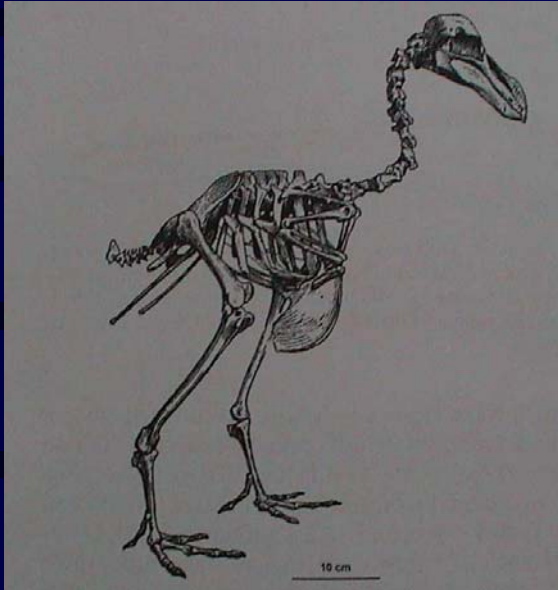
Dinornis (Moa)

býložravci, od neogénu, Nový Zéland, vyhubeni člověkem

Třetihorní ptáci (Neognathae):

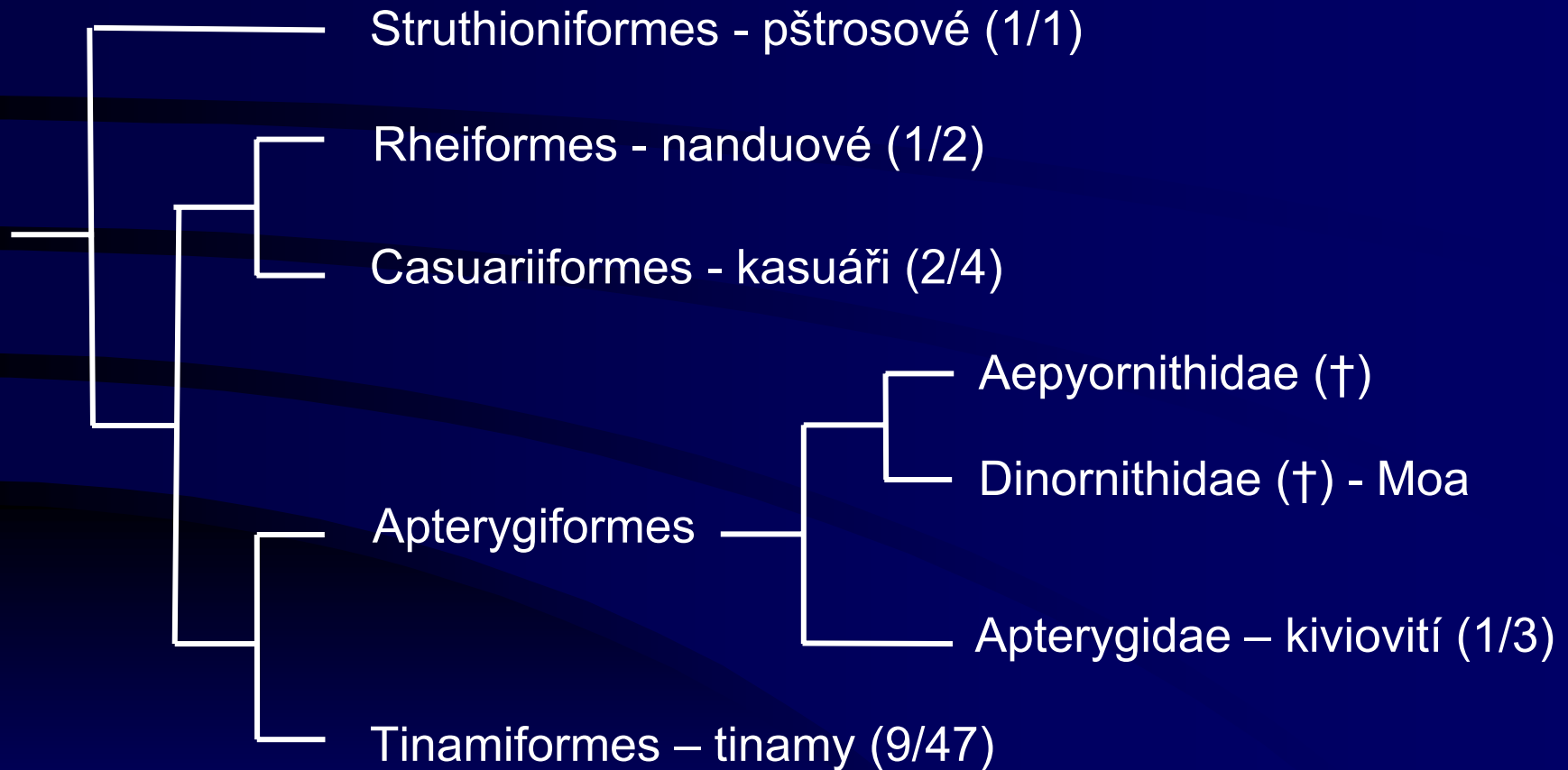
Druhotně nelétaví *Raphus cucullatus* – dronte mauricijský
(*Didus ineptus* – blboun nejapný)
od neogénu, vyhuben v 17. století

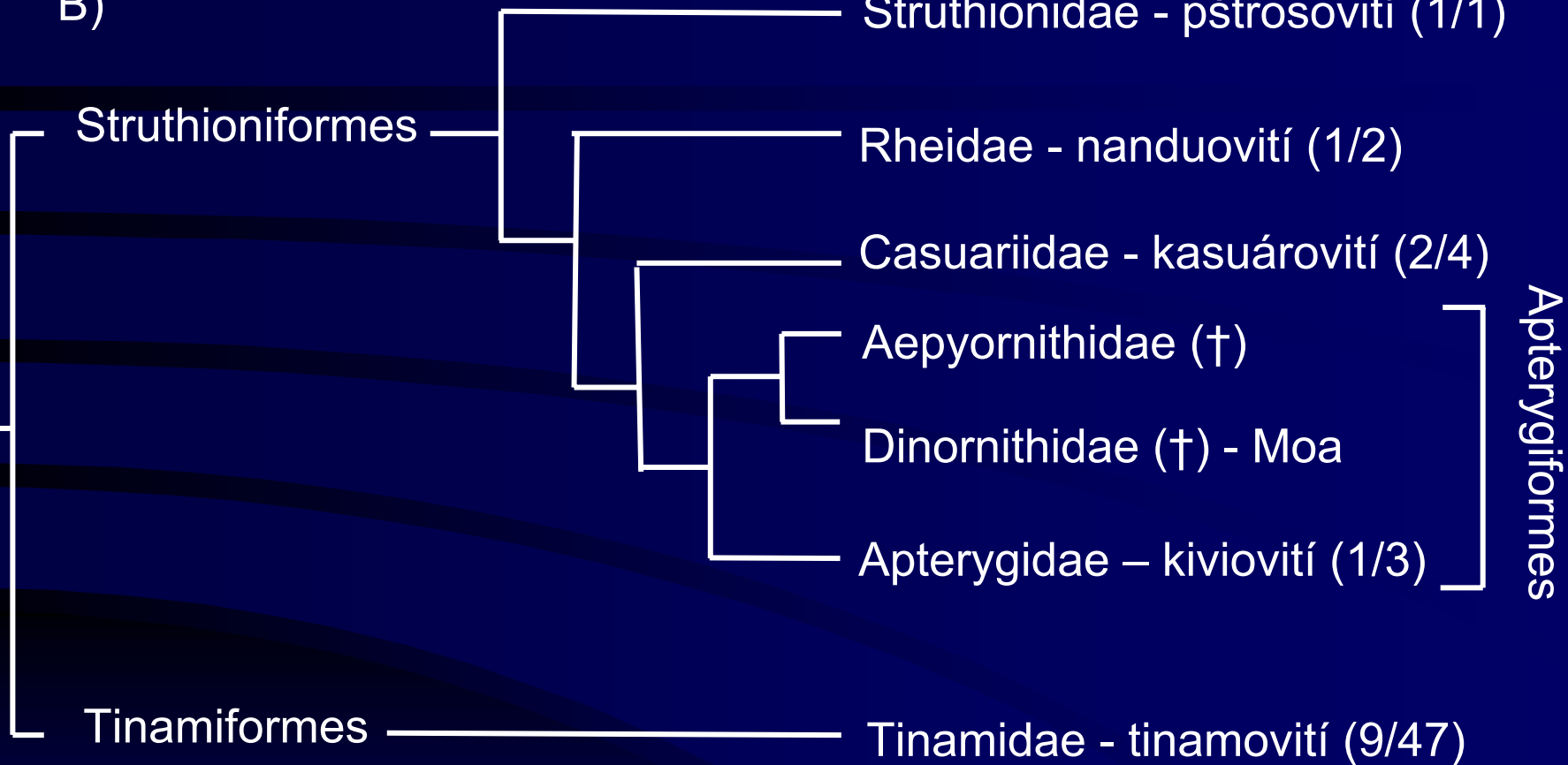
System Aves

Palaeognathae – Eoaves, Ratitae (běžci)

A)

B)

Struthionidae - pštrosovití (1/1)

Velká křídla s letkami, i rýdovací pera, jen 2. a 3. prst - běh, bez crista sterni a bez clavicyly, samec s penisem, péče o potomstvo samec, Afrika

pštros dvouprstý

Rheidae - nanduovití (1/2)

Menší s křídly a letkami, ale bez rýdovacích per, 2., 3. a 4. prst, pneumatizace kostí zachována, samec s penisem, J-Amerika

nandu pampový

Casuariidae - kasuárovití (1/3)

Dromaiidae - emuovití (1/1)

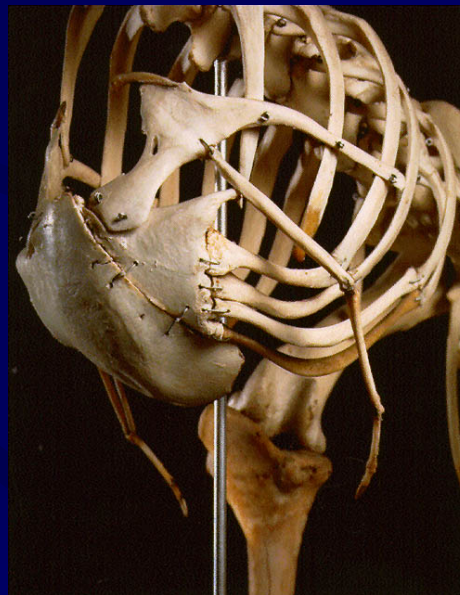
Redukovaná křídla, bez letek a rýdovacích per, měkká dvojitá pera s velkým paostnem, 2., 3. a 4. prst, slabá pneumatizace, Austrálie, N. Guinea

kasuár přilbový

emu
australský

Apterygidae - kiviovití (1/3)

Silně redukovaná křídla a letky, 1. prst s drápkem, obrysové peří stejné (srstovité) bez paprsků, bez pneumatizace, bez crista sterni a clavicyly, lopatka srůstá s procoracoidem, na noze 4 prsty s malým palcem, dobrý čich, špatný zrak, nozdry u špičky zobáku, noční aktivita, Nový Zéland

kivi jižní

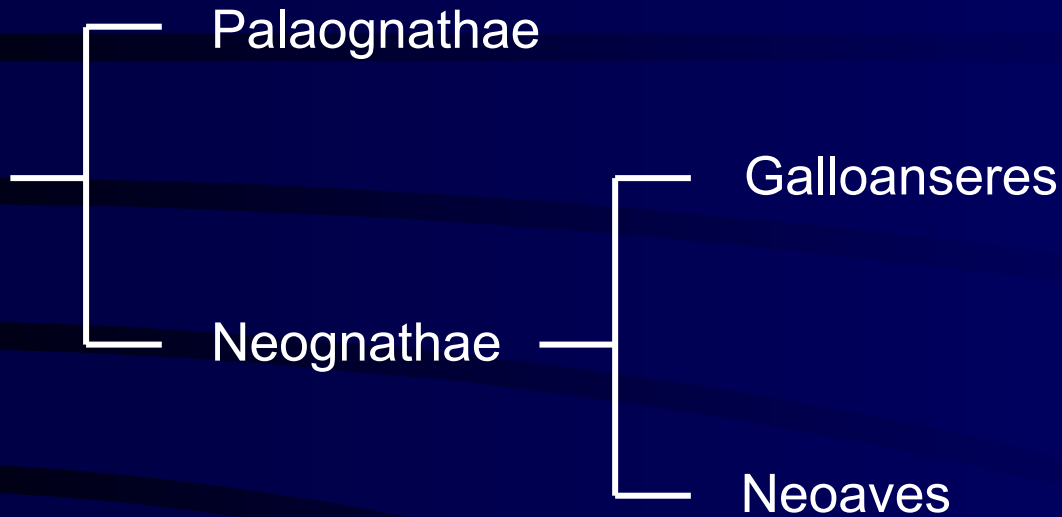
Tinamidae - tinamovití (9/47)

Krátká křídla, špatný let, pneumatizace kostí, crista sterni, ale bez processu uncinati, redukovaná rýdovací pera, u krycích per se paprsky spodních řad na konci spojují, stř. a J Amerika

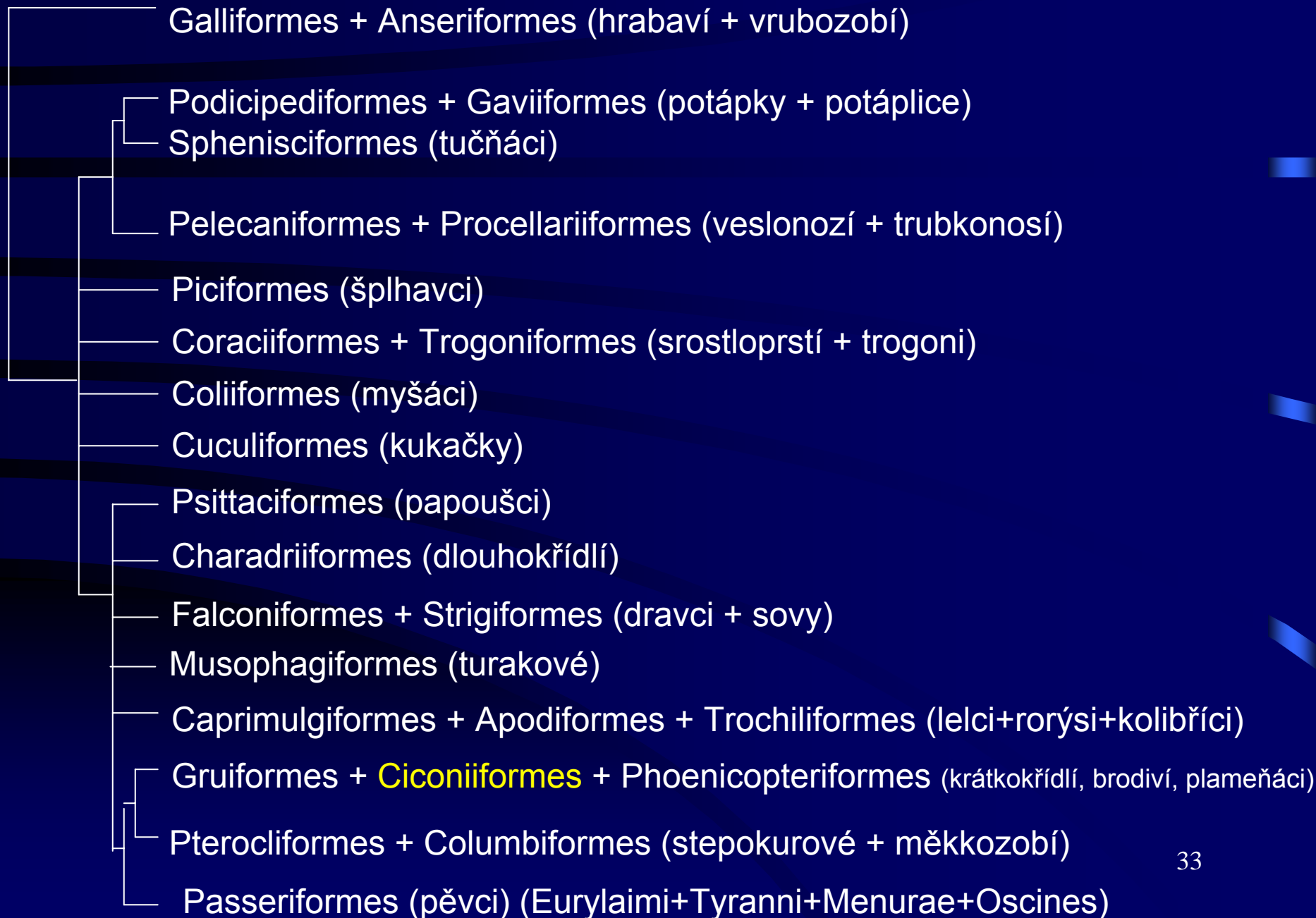
tinama chocholatá

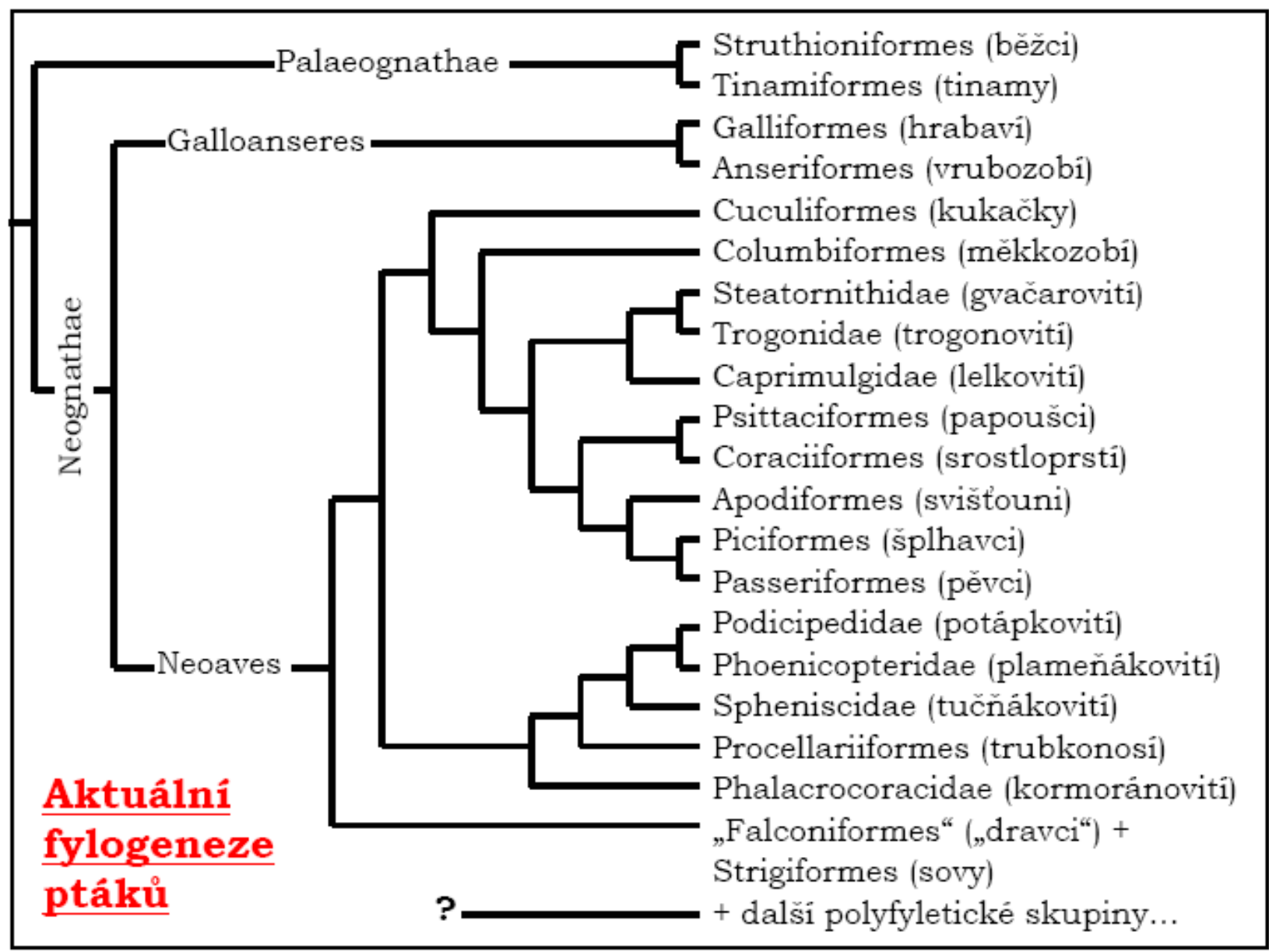
Neornithes (moderní ptáci)

System Neoaves dosud nejednotný, sporná příbuznost a pochybnosti o monofylii některých skupin

Polyfyletické skupiny: Pelecaniformes, Falconiformes, Gruiformes, Charadriiformes, Ciconiiformes
 U nás cca 400 druhů, z toho asi polovina hnízdí.

Galliformes - hrabaví

hrabavá noha se silnými tupými drápy

Megapodidae - tabonovití (6/19) - bez péče o potomstvo, zahrabávání snůšky

Phasianidae - bažantovití (45/177) - ostruha, sexuální dimorfismus

tabon holubí

bažant obecný

páv korunkatý
páv bílý

koroptev polní

křepelka polní

orebice horská

Galliformes - hrabaví (58/214)

Phasianidae - bažantovití (+ tetřevovití, krocanovití ...)(45/177)

Numididae - perličkovití (4/6)

Cracidae - hokovití (11/50)

tetřev

hoko pospolitý - *Crax alector*

krocan

perlička kropenatá

p. supí

tetřívěk

Anseriformes - vrubozobí (45/160)

Anhimidae - kamišovití (2/3)

bez plovacích blan, podobní kurům, na křídle rohovitá ostruha, nemají penis, herbivorní, bažiny a stojaté vody J Ameriky

Anatidae - kachnovití (43/157)

zploštělý zobák s rohovitými lamelami po stranách a nehem na špici, plovací noha, syrinx s rezonátorem, samci s velkým penisem

1) Cygninae - labutě

labuť velká- *Cygnus olor*

labuť černá

kamiš chocholatý
- *Anhima cornuta*

čaja - *Chauna*

Anatidae - kachnovití (43/148)

1) Cygninae - labutě

2) Anatinae - a) Anserini - husy

husa velká - *Anser anser*

husa malá

husa běločelá

berneška velká - *Branta canadensis*

berneška bělolící

2) Anatinae - b) Anatini - kachny (plovavé a potápivé)

husice liščí

kachna divoká
- *Anas platyrhynchos*

čírka modrá

zrzohlávka rudozobá

polák velký - *Aythya ferina*

čírka obecná

polák chocholačka

2) Anatinae - b) Anatini - kachny

kajka mořská

morčák bílý

morčák prostřední

kachnička mandarinská

morčák velký - *Mergus merganser*

Podicipediformes - potápky (6/22)

lemovaná noha s plochými drápy na prstech,
spirálovité paprsky, zkrácené rýdováky,
plovoucí hnízda

potápka roháč - *Podiceps cristatus*

potápka černokrká

potápka malá

Gaviiformes - potáplice (1/5)

plovací noha s malým palcem, nejdelší je 4. prst, nohy extrémně vzadu, piscivorní

potáplice severní - *Gavia arctica*

Sphenisciformes - tučňáci (6/17)

Nelétaví, veslovitá zploštělá krátká křídla s nepohyblivým loketním kloubem, kosti nejsou pneumatizovány, plovací noha s malým palcem a ostrými drápy na prstech, šupinovitá obrysová pera, podkožní tuk, nohy extrémně vzadu - potápění (20 m, max. 80 m, 36 km/hod), piscivorní, pelichání najednou, J polokoule

tučňák brýlatý

tučňák Humboldtův

tučňák císařský

Pelecaniformes - veslonozí (7/66)

veslovací noha, hluboce rozeklaný zobák, hrdeční vak, trojdílný žaludek - piscivorní, různé lovecké strategie - pelikáni (8), kormoráni (39), terejové (9), fregatky (5), anhingy (2)

terej

anhinga

kormorán velký - *Phalacrocorax carbo*

fregatka obecná
- *Fregata minor*

pelikán bílý
- *Pelecanus onocrotalus*

Procellariiformes - trubkonosí (24/110)

složená ramfotéka, trubicovitě protažené nozdry, mořští, dynamické plachtění na dlouhých úzkých křídlech s převládající loketní částí, plovací noha se zakrnělým palcem, 1vejce, dlouhý vývoj, nidikolní

albatros stěhovavý - *Diomedea exulans*

buňňák lední - *Fumarius glacialis*

albatros galapážský

Piciformes - šplhavci (51/355)

zygodaktylní noha, šplh s oporou
rýdovacích per

žluna zelená

Picidae (datlovití)

datlík tříprstý

krutihlav obecný

datel černý

strakapoud velký

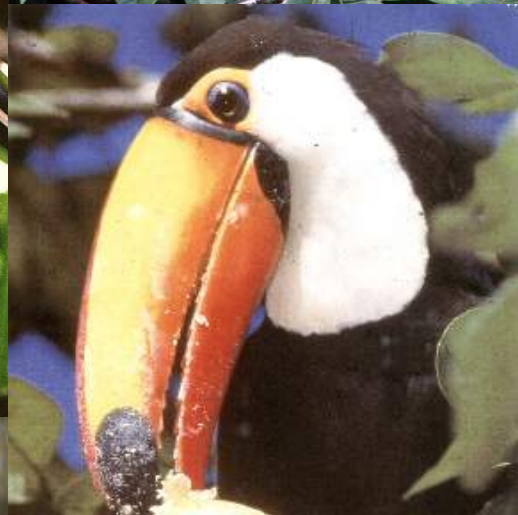

Piciformes - šplhavci (51/355)

Indicatoridae (medozvěstkovití)

Rhamphastidae (tukanovití)

Coraciiformes - srostloprstí (34+9+3/152+56+10)

syndaktylní noha, pestré zbarvení

(+ **Bucerotiformes - zoborožci**, Upupiformes - dudci)

Coraciidae (mandelíkovití), Alcedinidae (ledňáčkovití),

Meropidae (vlhovití)

Coraciiformes - srostloprstí (34+9+3/152+56+10)

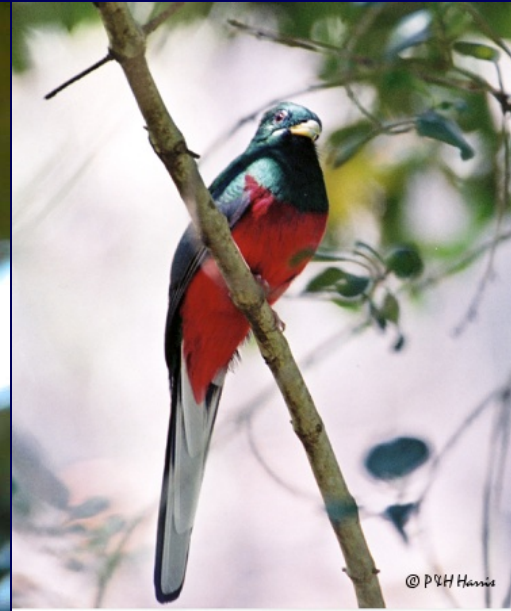
(+ Bucerotiformes - zoborožci, Upupiformes - dudci)

Coraciidae (mandelíkovití), Alcedinidae (ledňáčkovití),
Meropidae (vlhovití)

Trogoniformes - trogoni (6/39) - stř. a J Am, JV Asie, Afrika

Coliiformes - myšáci (2/6) - Afrika

Cuculiformes - kukačky (30/138)

Cuculidae (kukačkovití)

zygodaktylní noha s vratiprstem, krátký běhák (sedací noha), dlouhá křídla, hnízdní parazitismus

Opisthocomidae (hoacinovití, 1/1)

Někdy řazeni k řádu hrabavých nebo považováni za samostatný řád příbuzný hrabavým 50

Psittaciformes - papoušci (80/353)

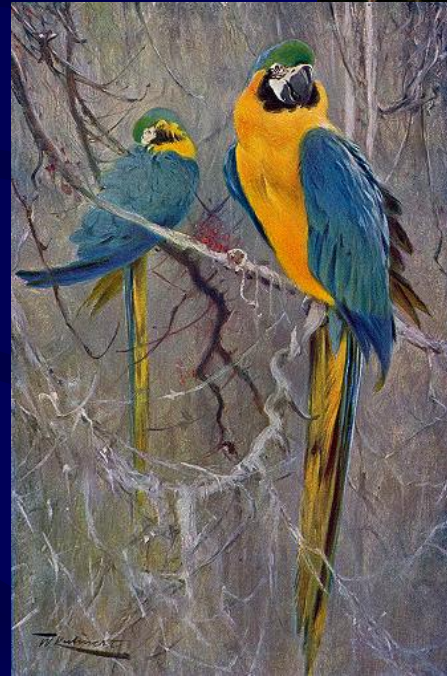
Velký zobák, horní hákovitě zahnutý, kloubně spojený s mozkovnou, zygodaktylní noha, šplhání s pomocí zobáku, velké vole, ale bez slepých střev, prudký let jen na krátké vzdálenosti, plodová semenožraví - přidržování potravy nohou (maso - kea *Nestor*), velký telencephalon, drobný prach, zakrnělá kostrční žláza

andulka

ara

kakadu

Charadriiformes - dlouhokřídlí (76/348)

Vázáni většinou na vodní biotopy, malý palec, bez volete, s dlouhými slepými střevy, u nás hnízdí 18 druhů a protahuje 15.

1) bahňáci (50/220): brodivá noha, štíhlí s dlouhými křídly

ostnáci (6/8) - dlouhé tenké prsty,

tenkozobcovití (3/10) - dlouhý tenký zobák, dlouhé nohy,

dytíkovití (1/9), ouhorlíkovití (5/17),

pisila čáponohá

tenkozobec opačný

1) bahňáci

kulíkovití (4/66) - krátký zobák

slukovití (22/87) - dlouhý zobák

koliha velká

vodouš rudonohý

břehouš černoocasý

slukovití (22/87) - dlouhý zobák

sluka lesní

bekasina otavní

© - Josef Hlasek
www.hlasek.com
Gallinago gallinago 945

2) rackové (16/105) - plovací noha, dlouhá úzká křídla - dynamické plachtění, převládá ruční část křídla, **chaluhovití (2/7)**, **rackovití (6/51)**, **rybákovití (7/44)**

© - lubomir hlasek
www.hlasek.com

© - lubomir hlasek
www.hlasek.com
Stercorarius parasiticus 11013

chaluha příživná

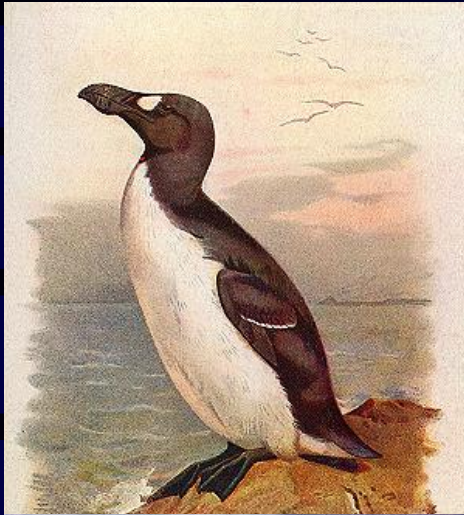

© - lubomir hlasek

racek chechtavý

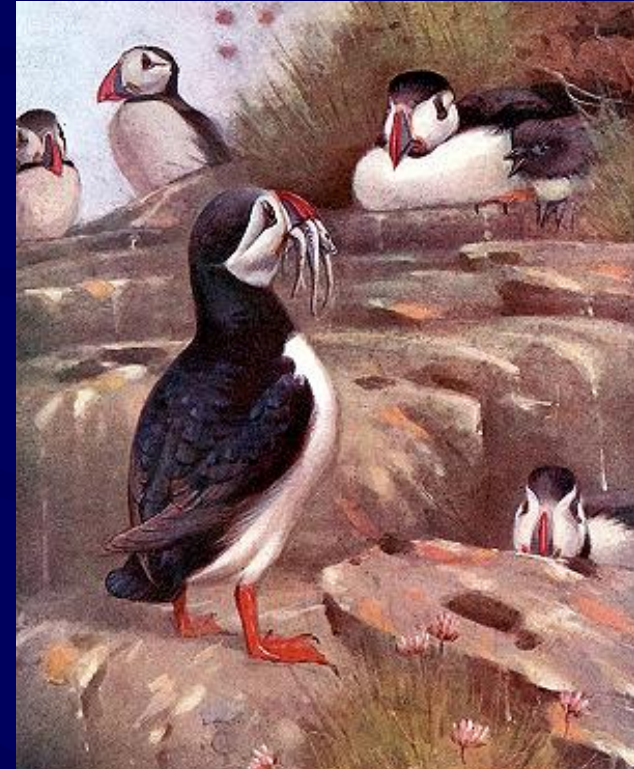
3) alky (10/23) - vřetenité tělo s nohama vzadu, krátká křídla - potápění, vysoký zobák, piscivorní, kolonie - „ptačí hory, bazary“, jen 1 vejce na skalních římsách, na S-polokouli ekologicky zastupují tučňáky - alky, alkouni a papuchalci

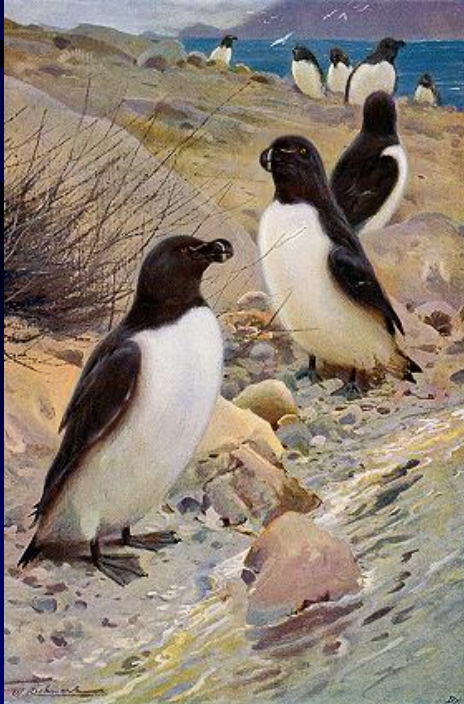
alka velká (1844-†)

alkoun

papuchalk

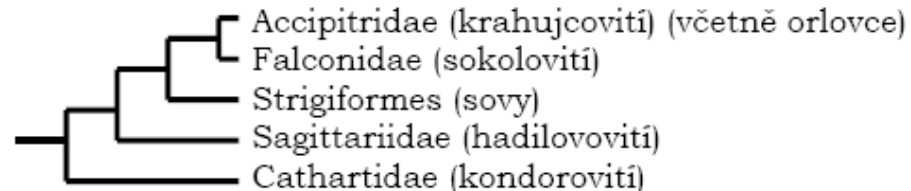
alka malá

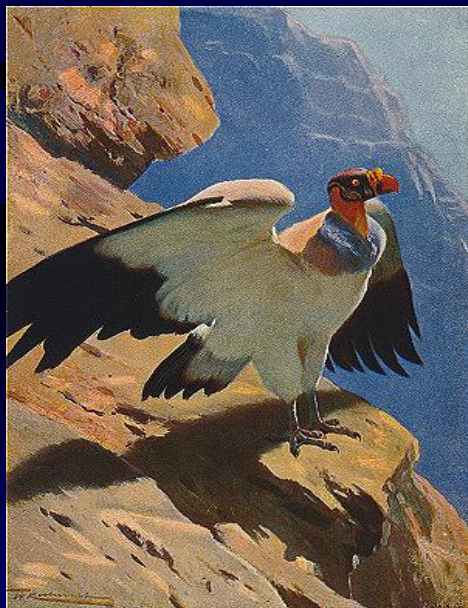
Falconiformes - dravci (83/304)

Hákovitě zahnutý zobák s ozobím (voskovka), spár s dlouhými zahnutými ostrými drápy, svalnatý jazyk, vole, kostrční žláza, zoofágie - predace, nidikolní mláďata

- 1) kondoři - Cathartae (5/7)
- 2) hadilovi - Sagittarii (1/1)
- 3) lovci - Accipitres: orlovcovití (1/1) a krahujcovití (65/234)
- 4) sokoli - Falcones (11/62)

Kondorovití (Cathartidae) - slabý horní zobák, dobrý čich - lichenivorie, tupé drápy, široká křídla - statické plachtění, Amerika

57

kondor královský - *Sarcoramphus papa*

kondor andský-Vultur gryphus

Hadilovovití - Sagittariidae - dlouhé nohy, krátká křídla k lovu plazů, běh

Hadilov písář - *Sagittarius serpentarius*

Orlovcovití (Pandionidae)

orlovec říční - *Pandion haliaetus*

orlosup bradatý
- *Gypaetus barbatus*

Krahujcovití (Accipitridae) - bez zejku

A) supi

sup mrchožravý - *Neophron percnopterus*

sup bělohlavý - *Gyps fulvus*

sup hnědý
- *Aegypius monachus*

B) orli

orel mořský

orel skalní

orel opičí

orel kejklíř

C) ostatní

káně lesní

© Jürgen Schiersmann

luňák červený

moták pochop

jestřáb lesní
- *Accipiter gentilis*

krahujec obecný - *Accipiter nisus*

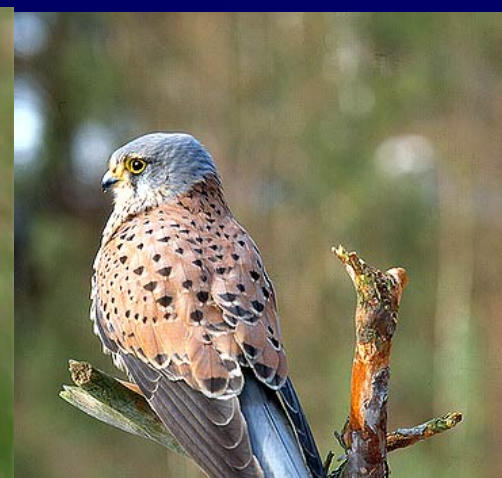
Sokolovití - Falconidae - zejk, úzká zašpičatělá křídla, lov nejčastěji ve vzduchu

karančo jižní

© P. Dubois - décembre 1993
Falco tinnunculus
Vaux-en-Velin (69) - Ile de la Pape

© - Lubomír Hlášek

poštolka rudonohá - *Falco vespertinus*

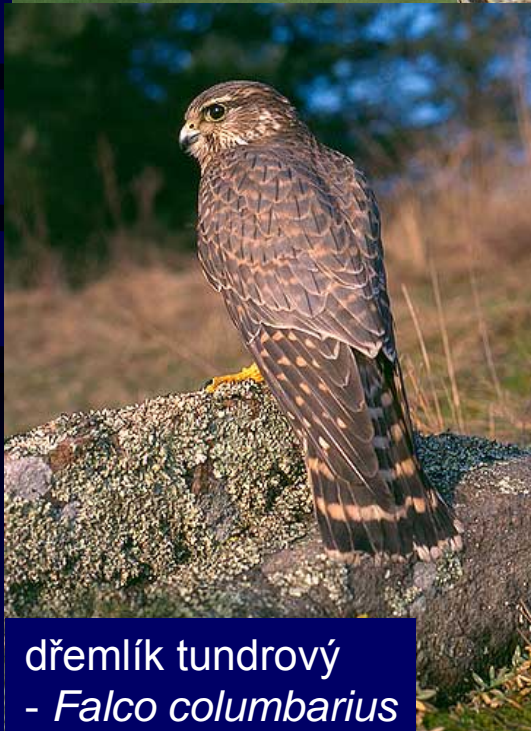
poštolka obecná - *Falco tinnunculus*

raroh jižní - *Falco biarmicus*

sokol stěhovavý - *Falco peregrinus*

dřemlík tundrový
- *Falco columbarius*

ostříž lesní - *Falco subbuteo*

Sovy - Strigiformes (26/205)

Příbuzní dravcům nebo lelkům (?), noční predátoři, oči ve frontální rovině, spáry s vratiprstem, měkké okraje obrysových per, orientace sluchem, mrkají horním víčkem, bez volete, dlouhá slepá střeva, tvorba vývržků, cizí hnízda nebo hnízdní dutiny, nidikolní mláďata.

Pušťíkovití - Strigidae (24/189)

pušťík bělavý

Sovovití - Tytonidae (2/16)

sova pálená - *Tyto alba*

pušťík obecný - *Strix aluco*

Puštíkovití - Strigidae (24/189)

sýc rousný

kulíšek
nejmenší

sýček obecný - *Athene noctua*

výr velký
- *Bubo bubo*

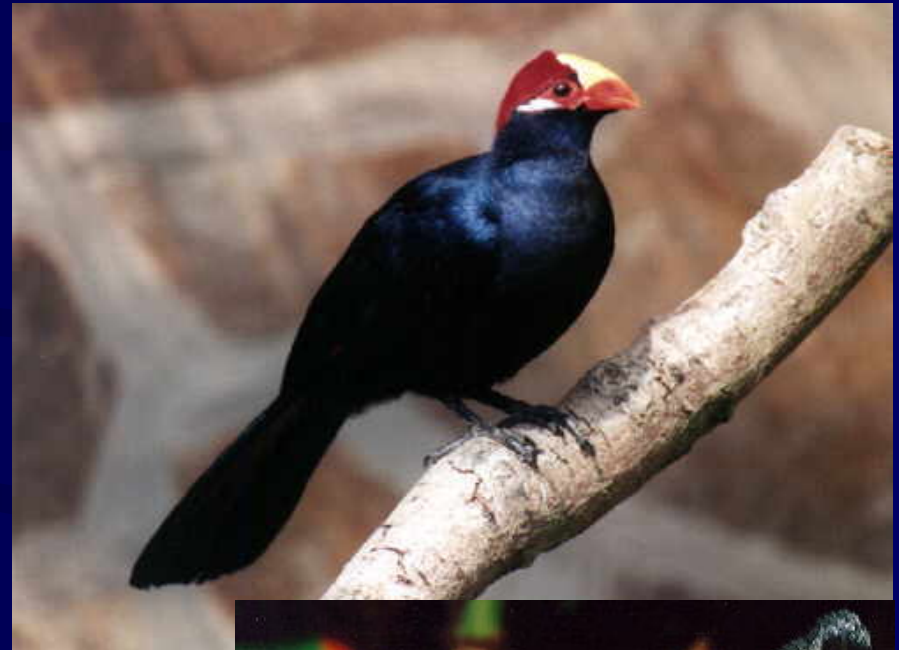

výřeček malý

kalous ušatý - *Asio otus*

Musophagiformes - turakové (6/23)

Afrika, les, peří zelené, červené (turacin), semeno- a plodožraví, často řazeni ke kukačkám, příbuzní ale lelkům a sovám

Tauraco

Lelkové - Caprimulgiformes (20/118)

Noční, s měkkým opeřením, široká hlava na krátkém krku, plochý hluboce rozeklaný zobák s vibrisami, krátké nohy s částečným vratiprstem, dlouhá křídla, bez volete, dlouhá lahvovitá slepá střeva, insectivorní - lov v letu, nestaví hnízda, hnízdění na zemi, v jeskyních (echolokace)

guacharo

lelek lesní - *Caprimulgus europaeus*

Svišťouni - Apodiformes

Rorýsovití - Apodidae (18/102)

Výborní letci, veslovací let s krátkým plachtěním, vysoký crista sterni, mohutná létací svalovina, srpovitá křídla, dlouhé ruční letky, krátké ramenní, pamprodactylní noha, insectivorní, lov v letu, hnízdí ve stromových dutinách, ve skalách a v jeskyních (salangany - echolokace, jedlá hnízda)

rorýs obecný - *Apus apus*

Kolibříkovití – Trochilidae (/328)

Výborní letci, vířivý let, sedací noha, trubicovitý zobák, pestře zbarvení, dlouhý „ocas“, nectarivorní, polenivorní a insectivorní, ornitofilie

Krátkokřídlí - Gruiformes (59/203)

Rozmanitá skupina, spec. úprava karotid, opeření u kloaky, běhavá, lemovaná, brodivá noha, palec vysoko postavený nebo chybí, chybí vole, převážně v mokřadních biotopech, hnízdí na zemi, nidifugní mláďata

Chřástalovití - Rallidae (33/134)

Jeřábovití - Gruidae (4/15)

Dropovití - Otididae (10/25)

Perepelovití - Turnicidae (2/16), stepní, podobní křepelkám (V As, Afr, Aus)

Seriemovití - Cariamidae (2/2, J Am)

Mesitornithidae (2/3, Madagaskar) aj.

Chřástalovití - Rallidae (33/134)

Krátká zakulacená křídla, mokřadní biotopy, z boku stlačené tělo, mláďata s červenými temeny, brodivá nebo lemovaná noha, omnivorní

chřástal vodní - *Rallus aquaticus*

slípka zelenonohá - *Gallinula chloropus*

lyska černá - *Fulica atra*

chřástal polní - *Crex crex*

Jeřábovití - Gruidae (4/15)

Dlouhý krk a nohy, dlouhá křídla, nesedají na stromy, tažní, komplikovaný tok

jeřáb popelavý - *Grus grus*

jeřáb japonský

jeřáb královský

Dropovití - Otidae (10/25)

Stepní, rychlý běh, chybí palec, semenožraví, polygamní, nápadný tok

drop velký - *Otis tarda*

Seriemovití - Cariamidae (2/2, J Am)

seriema rudozobá - *Cariama cristata*

Changa burmeisteri

Brodiví - Ciconiiformes (40/115)

~~Ciconiiformes (podle Sibley & Monroe 1990 zahrnuje řády: Charadriiformes, Accipitriformes, Falconiformes, Podicipediformes, **Phoenicopteriformes - plameňáci**, Pelecaniformes, Procellariiformes)~~

~~Ardeidae (volavkovití)~~

~~(**Phoenicopteridae (plameňákovití)**)~~

~~Threskiornithidae (ibisovití)~~

~~Ciconiidae (čápovití) - s podčeledí Catharinae - kondoři~~

Dlouhý zobák, krk i nohy, noha brodivá, statické plachtění, chybí vole, trojdílný žaludek, sběr živočišné potravy z vody a mokřadů, rudimentární penis, hnízda na stromech (i kolonie) a v rákosinách

Volavkovití - Ardeidae (18/63)

Čápovití - Ciconiidae (6/19)

Ibisovití - Threskiornithidae (14/33)

Volavkovití - Ardeidae (18/63)

Úzký klínovitý zobák - harpunování, v letu S-krk

volavka popelavá - *Ardea cinerea*

volavka stříbřitá - *Egretta garzetta*

Kvakoš noční - *Nycticorax nycticorax*

bukáček malý - *Ixobrychus minutus*

Bukač velký - *Botaurus stellaris*

Čápovití - Ciconiidae (6/19)

Velcí s klínovitým zobákem, klapání zobákem, v letu natažený krk

čáp bílý - *Ciconia ciconia*

marabu

čáp černý - *Ciconia nigra*

Ibisovití - Threskiornithidae (14/33)

Zobák tenký ohnutý nebo plochý na konci
lžícovitě rozšířený, v letu natažený krk, lov
bezobratlých v bahně nebo cezení planktonu

ibis hnědý

kolpík

ibis posvátný

Plameňáci - Phoenicopteriformes (1/5)

Dlouhý krk a nohy, krátký zahnutý zobák k filtraci potravy z vody - na čelistech i na jazyku lamely, plovací noha bez palce, rud. penis, dlouhá slepá střeva, kolonie u slaných jezer a v mořských zátokách, nidikolní mláďata

Stepokurové - Pterocliiformes (2/16)

Podobní kurům, holubím zobákem a krátkýma nohama

© - josef hlasek
www.hlasek.com
Pterocles alchata 6854

stepokur krásný - *Pterocles alchata*

Měkkozobí - Columbiformes (40/308)

Měkké ozobí, sedací nebo kráčivá noha, velké dvoudílné vole, malá slepá střeva - semenožraví, zašpičatělá křídla, chybí kostrční žláza - drobný prach, sání vody, při spánku zatahují hlavu, nidikolní mláďata

Holubovití - Columbidae

holub doupňák - *Columba oenas*

holub hřivnáč - *Columba palumbus*

holub skalní - *Columba livia*

Holubovití - Columbidae

hrdlička divoká - *Streptopelia decaocto*

hrdlička zahradní - *Streptopelia turtur*

Passeriformes - pěvci (1161/5895)

Malí až střední, převážně stromoví, chybí mořské druhy, krátký plochý vomer, 14C, 5 costae, stejný tvar spermií, rud. slepá střeva, mláďata extrémně nidikolní

SUBOSCINES (13-14 čeledí)

Eurylaimidae - lobošovítí (14)

Spojené šlachy ohýbačů 3 předních prstů, 1 pár zpěvných svalů, etiopská a orientální oblast

Tyrannidae - tyranovití (400)

Nezávislé prsty, 1-2 páry zpěvných svalů, tropy J Am

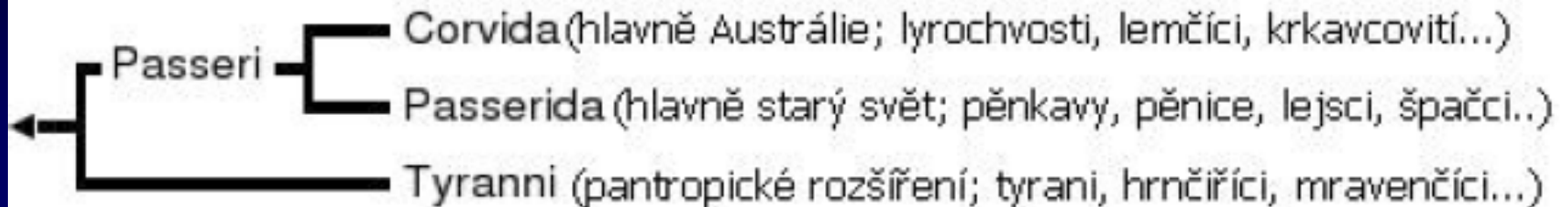
OSCINES - zpěvní (859/4550)

Nezávislé prsty, 7-9 párů zpěvných svalů, 40 čeledí

Menuridae - lyrochvostovití (2)

Nezávislé prsty, 2-3 páry zpěvných svalů, Austrálie

System podle hybridizace DNA (Sibley & Ahlquist 1990)

Eurylaimide
- lobošovítí

loboš papouščí
(*Psarisomus dalhousiae*)

Menuridae - lyrochvostovítí

lyrochvost nádherný

Tyrannidae - tyranovítí

tyran žlutý

Oscines - zpěvní (859/4530)

1) Corvida

1a) Corvoidea

Lemčíkovití - Ptilonorhynchidae (Aus)

Ťuhýkovití - Laniidae - zejk

Havranovití - Corvidae

Rajkovití - Paradisaeidae (NGuinea)

Žluvovití - Oriolidae

+ Menuridae - lyrochvostovití

2) Passerida

2a) Muscicapoidea:

Brkoslavovití - Bombycillidae

Skorcovití - Cinclidae

Lejskovití - Muscicapidae

Drozdovití - Turdidae

Špačkovití - Sturnidae

2b) Sylvioidea:

Brhlíkovití - Sittidae

Zedníčkovití - Tichodromatidae

Šoupáلكovití - Certhiidae

Střízlíkovití - Troglodytidae

Sýkorovití - Paridae

Mlynaříkovití - Aegithalidae

Králíčkovití - Regulidae

Moudivláčkovití - Remizidae

Vlaštovkovití - Hirundinidae

Sýkořicovití - Timaliidae

Pěnicovití - Sylviidae

2c) Passeroidea:

Skřivanovití - Alaudidae

Vrabcovití - Passeridae

Konipasovití - Motacillidae

Pěvuškovití - Prunellidae

Pěnkavovití - Fringillidae

Strnadovití - Emberizidae